

STÁDIUM

Stádium Társadalmi és Kulturális Hírlap IV. évf. 4. szám | 2015.

A TARTALOMBÓL

- Pozsgay Imre Szent István-díjat kapott (képriport)
- Pákolitz Istvánra emlékezünk
- Petróczi Éva esszéje a médiáról
- S. Király Béla interjúja Kiss Béla festőművésszel és Fazekas István beszélgetése Bakonyi István íróval
- Barna T. Attila, Roald Dahl és Oláh Zoltán versei
- Baráth Pál rajza

Pákolitz István
futam

a Szamos-parti liget
sűrű smaragd lombjában
nemcsak magyarul
románul
tótul
svábul
zeng a dal
hanem mindenek fölött
fülemüléül

Ára: 300 Ft

SZÜRKE SZAVAK HULLADOZÁSA A NYELVI BŐSÉGSZARUBÓL

Arany Lajos

Szabó Dezső szép szavával – „a nyelv lelkünk lelke”. Mint kincsre kell vigyáznunk rá, elemi igény éberrel figyelni a használatára! (Sajtó)nyelvőri jelszavaink egyik legfontosabbika, afféle mottónk tehát ez: *Szinonimát, szinonimát!* Csak bőséges szókincs birtokában tudunk színesen írni, felszabadultan – igazi (nyelvi) szabadságot átélve – fogalmazni, a legpontosabb kifejezésre rátalálni, s ilyen kincset magunkénak tudva válogathatunk megfelelően a stíluszeszközök tárházából. Csak akinek gazdag a szókincse, az anyanyelvhasználat során az lel rá hamar a rokon értelmű szavak, kifejezések között *arra az egyre*, amelyikre éppen szüksége van, tehát amelyik a legjobban illik a szövegkörnyezetbe! Csak az kerülheti el, hogy ólomszürke, elcsépelet divatszavakat, nyelvi sablonokat sajkózzon.

Jókai Mór és Arany János szókincset ötvenerre becsülik! *A Pesti Hírlap Nyelvőre* című, ugyancsak egy óriás nyelvészünk, Kosztolányi Dezső szerkesztésében 1933-ban megjelent, máig aktuális kiadvány 120 rokon értelmű szót sorol fel a járás-kelés kifejezésére, 322 szót a buta ember megjelölésére, Jókai 100 szavát a verekedésre. Nyelvi bőségszaruként.

Szükségtelen kommentálnunk, miért nevezte *szerszámainknak a szavakat* anyanyelvünk szintén patikamérleg-pontosságú értője, az egyik legszebben beszélő és író magyar, Illyés Gyula. Az örökös önművelés, a szellemi készültségi állapot, a felkészültség az újságírószakma egyik értelme és lényege. Az önművelés szerves része a *szókincs gyarapítása*. Külön is szót érdemel ennek igénye, hiszen az újságíró „munkaeszköze”, jóra való „fegyvere” a szó.

A sajtó, a publicisztika nyelvhasználata *példaképként* akkor és annyiban áll helyt, amikor és amennyiben a normatív eszményt mutatja. Meghatározóan fontos feladata ez! A *mintaelv* tehát azt jelenti: a média a saját etalonnyelvével, mintaadó stílusa által nyelvőr. A hagyományos sajtóban többé-kevésbé egységes „műveltségnyelv” jött létre, amely – bár az átlagolvasóhoz szól – a köznyelvhez képest emelkedett, annál magasabb szintű.

Ezt mutatja az is, hogy olyan jeles íróink, klasszikus nyelvészeink vállaltak feladatot a szerkesztőségi életben, lapok, folyóiratok munkatársaiként, szerkesztőiként, mint Mikszáth, Bródy Sándor, Ady, Krúdy, Móricz, Móra Ferenc, Babits, Kosztolányi, Karinthy Frigyes, Kodolányi János, Márai, Németh László, József Attila, Szentkuthy Miklós. Rangot adtak nekik az újságírásnak, egyéni stílust vittek bele, növelték az olvasók igény szintjét. A sajtó azóta a köznyelv mintája(ként) is (szolgálhat). S egy másik elvnek, a *norma* elvnek is megfelelően, midőn a *nyelv* művelő cikkek közreadása által őrzi a nyelvalkalmazásnak.

Megfelel-e, meg tud-e felelni a 21. századi sajtó, média – egyéb kívánalmak mellett – a *gazdag szókincs* követelményének? Igen, amennyiben kettős anyanyelvőri – *minta- és norma* képző – szerepét változatlan minőségben betölti: számos sajtóbeli írás nyelvezete ma is példaértékű, méltó azokhoz a hagyományokhoz, amelyeket a klasszikus sajtó teremtett. Az általa anyanyelvi értelemben is igen magasra állított mércével méri magát ma is számos kitűnő publicista: napjainkban is gyakori, hogy az irodalom legjobbjai tisztelik meg írásaikkal a lapokat. A szépirodalmi szintű anyanyelvhasználat is továbbá a lapok hasábjain, az internetes médiában, a hangzó sajtóban, illetve a televízióban.

A közvélemény a (művelt) köznyelv használatát, a nyelvi normákhoz való igazodást, a normák érvényesítését várja bár az újságíróktól, sajnos nem mindig nyelvőr a sajtó. Nem az, amikor egy-egy lapszám – a nyelvhasználatát tekintve – „tárlat a szépséghibákból” (Romhányi József egyik verses állatmeséjének más vonatkozású, de ide is illő minősítésével élve). „*Úgy kell írni, hogy azonnal megértsék, mit akarunk mondani... Az olvasót egy másodperc ezredrészéig sem szabad bizonytalanságban tartanunk.*” Ma a média gyakran nem fogadja meg Kosztolányi Dezsőnek ezt az intelmét, ezt a maximát. Kovalovszky Miklós szerint Kosztolányi ebben a publicisztikai írásában, értékelő cikkében (*Kis nyelvtan*; Pesti

Hírlap, 1927. július 1.) fogalmazta meg „az írásmesterség arany szabályát”. Kitűnő kortárs nyelvészünk hozzáfűzi: „Oly követelményt fejez ki e – mármár erkölcsi – parancs, hogy méltán nevezhetjük Kosztolányi-törvénynek.” Nevezzük!

A nyelvi igényesség: alaposág, gondosság része, a *pontos* a nyelvi követelményeknek az apró részletekig való megfelelésében rejlik. Így például a pontos, világos és szabatos fogalmazásban, a legmegfelelőbb, a *legodaillóbb* kifejezés megkeresésében, *áryalatok* megjelenítésére alkalmas: *tartalmas szavak* használatában. Mindez nemcsak nyelvhelyességi és stilisztikai, egyszerű erkölcsi és szakmai kívánalom.

Felmérhetetlenül nagy a sajtónyelváronosság ereje, hatalma. Tudjuk, tapasztaljuk: ha valami megjelenik az újságban, elhangzik a rádióban, tévében, olvasni lehet az új médiában, az internetes hasábjokon, azt sokan helyévalónak, követhetőnek érzik. Márpedig számos rossz nyelvi divat indult el a

médiából. Az újságíróknak, szerkesztőknek tehát hatalmas a felelősségük. Korántsem mindegy, az újdondász milyen hatást gyakorol olvasóira, milyen nyelvi minőséget kínál mintaként, s ennek folytán mennyiben, miképp formál anyanyelvi ízlést, mennyiben s mennyire óvja – Kalmár Györgynek, a felvilágosodás kora kitűnő költőjének, pedagógusának szép szavával – „drágakönlő gyönyörűbb” nyelvünket.

Az újságolvasók nyelvhasználatára nézve különösen veszélyes, hogy számos (helytelen) nyelvi divat kiszolgálója, így az *elcsépelet divatszavak* terjesztője, sőt szülője is a média. S szüntelen jelen van a médiában egy sereg ilyen szó, azaz egy ideig gyakran használt, de hamar elavuló kifejezés. A későbbi (használt) divatszó a felbukkanásakor gyakran még szellemes neologizmus. Ám az unós-unatlan használat során egyre kevésbé érezzük szellemesnek, még kevésbé újnak, s egyre inkább (elcsépelet) divatszóvá degradálódik. A divatos kifejezések között lépten-nyomon találkozunk a médiában idegenszerű,

illetve mesterséges, modoros szavakkal, nyelvi túlzásokkal. S a társalgási nyelvbe, a bizalmas stílusba való, ám kevésbé tartalmas, a választékos nyelv szótárába nem illő kifejezések alkalmazásával.

Nem *nyelv*szürkítést kellene emlegetni a divatszavak burjánzásáról, tomlásáról beszélve. Jól látta Szentkuthy Miklós: „A nyelv nem született arra, hogy a valóság teljességét fejezze ki, hanem arra csupán, hogy kifejezze a kifejezhetőt.” S hozzáfűzte: „Szóval: a szóval semmi baj.” Nem a nyelv, hanem a nyelv *használat* szürkül, a *megfelelő szó meglelésével van baj*. Merthogy vannak bőven, akik nem is keresik.

Hozzunk – elretentő – példákat arra, mennyire ködszürkén szól az írott és elektronikus sajtó, ahelyett, hogy színesítene, tartalmasítaná szövegét rendkívül színes, a legfinomabb árnyalásra is tökéletesen alkalmas rokon értelmű szavainkkal!

Jolly joker-szóknak nevezi Lévai Zoltán azokat a szavakat, amelyek elsősorban a nyelvi értelemben „lusták és választékosságra képtelenek” körében népszerűek, s amelyek árnyalt kifejezések helyett „jól” használhatók (legalábbis az ő szemükben).

Szívósan tartja magát a sajtóban a *komoly* jelző: „*Komoly* napvihár érte el a Földet”; *komoly* zuhé jöhet”; „*komoly* lehülés továbbra sem lesz”. Szabatosan: *hatalmas, óriási, pusztító erejű, irdatlan, fergeteges* napvihár; *kiadós, az egész országra kiterjedő* zuhé; *jelentős, erős* lehülés. „*Komoly*” szinonimakészlet áll rendelkezésre e kifejezés váltására. Még néhány: *valós, igaz; megfontolandó, elgondolkodtató; fontos, nagy borderejű, tetemes; kritikus, veszélyes; számottevő; drága, költséges; csinos, kellemes* (öszszeg); *ünneplés, fennkölt; sötét, szigorú, komor; hangsúlyos, elsőrendű, elsőrangú, színvonalas, nagyra becsült, elit.*

Túl általános értelmű használatával, illetve ’lehetővé tesz’, rendelkezésre bocsát’ jelentésében a *biztosít* burjánzó divatszava lett a sajtónak is: „A munkáltató szükség esetén lakást *biztosít*” az állaspályázat nyertesének. Itt nemcsak azért cserélendő a *biztosít* tartalmasabb szóra, mert szürkíti a nyelvhasználatot ugyanannak a kifejezésnek a szakadatlanság ismételtetése, hanem azért is, mert az idézett mondat (azzal, hogy bennük a *biztosít* a lakással, az otthonnal együtt emlegettetik) a *biztosít* egy másik jelentését (’biztosítást köt valamire’) is a tudatba hozza. A citált szöveg tehát nemcsak árnyalatlan, még félreérthető is. Precíz ez a formula: lakáshoz *juttatja* a nyertest. (A pontosság jegyében nem árt odaírni: milyen lakáshoz jut s mennyi időre stb. a szóban forgó személy.) „A készüléket a könyvtár *biztosította*.” Értékes masina lehet, ha biztosítást kell rá kötni... A mondat értelme persze ez: a könyvtár *adta* (kölcson), *bocsátotta rendelkezésre*, a könyvtártól kaptuk az eszközt. A *biztosít* különösen suta akkor, ha tárgyakkal kapcsolatban használjuk: „nyugodt éjszakát *biztosít* a tampon”; „folttmentes ragyogást *biztosít* az ablaktisztítószér” (helyesen: *nyújt; eredményez*).

A *rendelkezik* igének akkor pontos a használata, ha e tartalmat kívánjuk vele kifejezni: utasítással irányít; dönt valamiben („az igazgatótanács így rendelkezik”); utasítást ad valaminek a végrehajtására („a diákok jogairól és kötelezettségeiről a közoktatásról szóló törvény rendelkezik”); valaminek a felhasználásáról dönt („szabadon rendelkezik a gyűjteménnyel”). Vét anyanyelvünk ellen, aki ezt az igét akkor használja képletes jelentésű birtoklás kifejezésére, ha az alany nem személy, hanem tárgy, fogalom: „a gyógyszer *nem rendelkezik* mellékhatásokkal”; „a város gazdag népszokásokkal, hagyományokkal *rendelkezik* karácsony ünnepeit illetően”. Egyszerűen: nincs mellékhatása; élteti a karácsonyi népszokásokat, hagyományokat. Henye stílusú és mulatságos az efféle jól értesültség: „Az amerikai fociszár forró *feleséggel rendelkezik*”. Mosolykeltő ezt az igét használni, ha nincs szó birtoklásról, sőt épp az ellenkezőjéről beszélünk: „a program néhány apró *hiányossággal rendelkezik*”; „megnézték, hogy melyik önkormányzat mennyi *adóssággal rendelkezik*”. Szabatosan: tüzes (szenvedélyes) a feleség; a program hiányos; az önkormányzatnak mennyi adóssága van, mennyivel tartozik.

Hamar elcsépelte a média a *szembe-megy* igét: „A válságban a cég *szembe-megy* a befektetői igényekkel”; „a *film szembemegy* a thriller klasszikus műfaji jellemzőivel”. Javasolható szinonimák: *szembeszáll, szembehelyezkedik, ellenkezik, ellenszegül, dacol*. Előfordul, hogy képzavar része ez a szó: „a bank *szembemegy* korábbi üzeneteivel”. Világosan: *felülvizsgálja, megváltoztatja, cáfolja* saját korábbi üzeneteit.

Felkapott kifejezés a *kiveri a biztosítékot*: „Sokaknál *kiveri a biztosítékot*, ha autó parkol a kerékpárúton.” Jelentést árnyaló szinonimákkal: *Sokak körében kelt felháborodást...* (A *-nál* rag használata itt pongyolaság.) Vagy: Sokakat *bosszant, idegesít, felháborít, -dühít, -bőszít*; sok kerékpárosnak, járókelőnek *szúrja a szemét*; sokaknak *szálka (vörös posztó) a szemében*; sokakat *elfog a méreg*, látva, hogy autó parkol a kerékpárúton. „A közönség türelmes, de a harmadik magyar nota már kicsapja a biztosítékot.” Pontosan: már *untatja*, netán *irritálja* őket, *idegeikre megy*, a harmadik nótától már *kiütést kapnak*. További javaslataink e divatszó leváltására: *megbotránkoztat, visszatetszést kelt, megütközést kelt, megdöbrent, letaglóz, meglep, megrendít, elborzaszt, elképeszt, megráz, felkavar, lesújt, felingerel* stb.

Földön, vízen, égen egyaránt terjed a *kényeztet* divatszó: „terepen is *kényeztet*” az ismert autótípus új szériája; „a gyönyörű öbölben kristálytiszt víz *kényeztet* bennünket” „Óriás ágygal *kényeztet* a légítársaság”. Szemben: a *kényelmet* minden körülményben *garantálja* a legkorszerűbben felszerelt autó; *(fel)üdit, (fel)frissít, (fel)élenkít* a kristálytiszt víz; *lakályos*, ágyvá alakítható ülessel *szolgálja utasainak komfortját* a légítársaság.

Sablonos divatszó a *történet*. S szótévesztés is a használata, ha nem jelent semmiféle sztorit: „a hagymászalonnás-tejfölös *történet* sokkal jobban ízlett mindenkinek!”; „jól sikerült az aszalt szilvás *történet*”. Precízen: *ételkülönlegesség, -specialitás*.

Nyelvszemléletünkől idegen, magyartalan szavak, kifejezések is sűrűn felbukkannak a sajtóban. Ilyen a *hozzáállás*: „A munkához való *hozzáállás* változása is szükséges”; „Nem a probléma az igazi probléma, hanem a problémához való *hozzáállás*”. Zavaros közlések. Világossá kell tenni, mit akarunk mondani! Pl.: felelős és lelkes, szolgálatkész munkavégzést, nagyobb hivatástudatot várnak. S valószínűleg pejoratív jelentést kíván sugallni a másodikként citált mondatrészt: „(rendkívül) szokatlan, (érthetetlenül) furcsa a magatartásuk, elképzelésük”. A *hozzáállás* főnév világos szinonimái: *magatartás, magaviselet, habitus, attitűd, modor, szokás, viselkedés, viselkedésmód, viszonyulás, megközelítés, szemlélet, tekinet, vélemény, álláspon, állásfoglalás, elképzelés, fellépés, kiállás* stb.

Lépten-nyomon halljuk-olvassuk: valaki *hangsúlyt fektet* valamire. Divatkifejezéssé vált ez a nyelvi idegenszerűség, egyszersmind mulatságos képzavar a mindennapi nyelvhasználatban és a médiában egyaránt: „A nők nagy *hangsúlyt fektetnek* a sima bőrre”; „a megjelenés és a testalkat az, amelyekre a férfiak nagyobb *hangsúlyt fektetnek*, mint a nők”; az egyik női divatmárka „nagy *hangsúlyt fektet* a nőies vonalak kiemelésére”; „A szerző kifejezetten nagy *hangsúlyt fektet* a női főszereplőre és lelkivilágára”. „Tudjuk, hogy a média irreális *elvárásokat támaszt* a nőkkel szemben”. Az *elvárás* eleve idegenszerűség. S igényt még igen, elvárásokat aligha lehet támasztani, tehát így fűzhetők a szavak: *túlzottan magas követelményeket ír elő* a nők számára, *nehezen teljesíthető feltételeket szab, speciális, különleges kívánalmakkal, igényekkel lép fel* stb.

„A *kihívás* egyszerű: a vázlat alapján alkotni hagyományos vagy digitális oldalakat.” Pongyoló szóalkalmazás ez. Egy angol sportkifejezés, a *challenge* (’küzdelem kihívás’) tükörszavának szüntelen s felesleges használatára példák százait hozhatnánk. Annak az erőltetett szerkezetnek pedig, amely a *kihívásból* és hozzá társult két elcsépel

divatszóból (*komoly, jelent*) állt össze, immár a testrészek és tárgyak is szenvedő alanyai: „Egy igazi angol reggeli elfogyasztása *komoly kihívást jelent* mind a gyomornak, mind a gazdájának”; „A szinte állandóan szelfűtta pálya vonalvezetése egyaránt *komoly kihívást jelent* a fékek, a gumik és a motorok számára.” Pontosan: *megterheli* (s lehet, hogy megviseli) a szervezetet, a gyomrot; *alaposan próbára teszi* a tárgyak, eszközök minőségét (és esetleg *koptatja, rongálja* azokat).

Gyakoriatk a *pejoratív mellékjelentésű*, ezért félreérthető szavak. A beszélő szándéka ellenére komolytalanná teheti a közlés tartalmát a *mesél* ige: „pajzán történeteket *mesél* otthoni hódításairól”; egy médiaszereplő „szexről és pasikról *mesél*”. Az efféle közlések az őszinte beszéd helyett a mesél ige egy mellékjelentését („ugyan, ne mesélj nekem!”: ’ne akarj velem elhitetni valamit!’) is a tudatba hívhatják, félreérthetők, ott rejlik bennük a felelőtlen pletykálás és tóditás lehetősége is! Az, hogy mesebeszéd az egész. Ezért az említett példákban és a valóságra, az őszinteségre utalás más eseteiben a *mesél* helyett használható igék: *elmond, előad, tájékoztat, tudósít, számot ad, referál, felidéző, felelevenít, fölemlít, szóvá tesz* stb.

Értékesnek, mintaadónak tartott tevékenység, jelenség, (mű)tárgy jelölésében kerülendő a *tucat* főnév (meny-nyiségnev), mert a *tizenkettő egy tucat* szólást idéz(het)ji fel a tudatban. „Nincs garancia arra, hogy a múzeumok eme mintegy *két tucat* művész alkotásait megőrizték”. Az ilyen mondat nyelvi tiszteletlenséget tartalmaz, ha akaratlanul is. Helyesen: *mintegy negyedszáz*. Óriási, felbecsülhetetlen értékekre végképp nem illik (egyszersmind henye stílusú, pontatlan) e kipécézett kifejezés: „A madridi Prado Múzeum *több tucat festménye*, többek közt Francisco Goya, Diego Velázquez és El Greco alkotásai kelnek útra”. Ilyen esetben illik pontosan megírni a képek számát.

Nem ritka a sajtóban a – mosolyt keltően – *pontatlan, groteszk szóhasználat, szótévesztés, a nagyotmondás, nyelvi túlzás*.

„Még a *legelvetemültebb szavazókat* is elbizonytalanították...” Nyilván nem az elvetemültségre kívánt itt utalni a tévériporter, hanem az *elszántságra*... Súlyos szótévesztés ez: a tisztességtelenség egészen más, mint a kötődés...

Mondat és cím a médiából: „Az alkalmi szex *bátulatója* az, hogy igen sokan megsérülnek tőle”; „A hátfájás *bátulatója*”. Pontosan: *hátrányos következménye, kellemetlensége*.

„A beavatkozásoknak *köszönhetően* több mint 130-an sérültek meg”; „a bukás annak *köszönhető*”, hogy a premiert rosszul időzítették. Hát köszönjük! – mondhatnánk e közlésekre... Szabatosan: a beavatkozások *következtében*; a bukás *annak tulajdonítható*, a kudarc *annak következménye* (vagy: a bukásnak *az az oka*, a kudarcot *az okozza*).

Azt írja az újság: „számtalan meglepetést is tartogat az este a pankráció *szerelemeseinek*”. Aki ebbe szerelmes... Baj van itt is a szóhasználat, a közlés tartalma ennek az extrém sportnak a (megszállott) *rajongóira, szurkolóira, drukkereire* vonatkozik. Még két hasonló példa: „Anyu *beleszeretett* egy kanadai lucba”; „aki *beleszeretett* a levendulába, biztosan beszerez belőle néhány tövet”. E közlések nem valamiféle beteges hajlamokra utalnak, hanem arra, hogy a fenyő *friss, tiszta, balzsamos*, a levendula *erős, aromás, nyugtató illata jótékonyan hat* az említett személyek *érzékeire*. Kár e gyönyörű, szavakra nehezen váltható érzést jelző főne-

vet, a *szerelem* szót elcsépelni. Nem kicsit ludas e törpítésben média.

A *sztár* szó első jelentése a Tolcsvai Nagy Gábor-féle *Idegen szavak szótárára* szerint: ’kiemelkedő teljesítménye alapján, a tömegkommunikáció révén is igen népszerű személy, főképp színész, sportoló’. Vagyis aki értékeset, maradandót alkotott, egyszersmind népszerű; állócsillagként ragyog – elsősorban – a művészetek, a sport egén. Ez a manapság sztárolt figurák elképesztő számához képest igen kevesekre áll. Mondhatnánk, hogy e főnév a médiában – s az általa erősen befolyásolt társalgási nyelvben – kezdi elveszíteni az eredeti jelentését, s az említett szótárban szereplő 2. jelentésében – ’a tömegkommunikáció által különösebb indok nélkül népszerűsített személy’ – tűnik fel sűrűn. Ám a *sztárt* kiáltók – többnyire jócskán túlbecsülve az illető személyek ’teljesítményét’ – az első jelentésre gondolnak! A jelentésbővülés netovábbja, hogy a média e kifejezést olyan tartalmakra is használja, amelyek csillagmértékekre vannak a *sztár* eredeti fogalmától: „*Sztár* lett a tanárnak beszóló diákból” – harsogja a média. Egy amerikai tanuló „alaposan kiosztotta a tanárnot, mert szerinte nem volt elég érdekes az óra, amiről kiküldték”. Az erről készült videó után a fiatalember „az internet *sztárja* lett”. Nem kellene visszatérni az eredeti jelentésben való használathoz? Vagy megvárja a média, míg többen lesznek a „sztárok”, mint azok, akikre nem aggatja e megjelölést?

Szépségversenyek tudósításaiban – legyen e rivalizálás nemzetközi, országos, vagy esetleg csak települési, intézményi rangú, s korlátozódjon akár csupán néhány merész, önkritikát nem mindig gyakorló résztvevőre – a média a győztest *királynőnek* nevezi. Az egyik sajtótermék azt híreli: „búvárok koronázták a *királynőt*”. Egy másik „az Egyetem Arca”-nak megválasztásáról beszámolva írja: X. „lett a *királynő*”, s „a *trón* mellett” még Y. és Z. kapott helyet (a 2. és a 3. helyezett hölgy). Meghökkenítő pontatlanság, sőt – hajdani honi királynőink iránti – történelmietlen tiszteletlenség az efféle, médiabeli szófűzés: X. Y. „lett Magyarország új *Királynője*”. (Ráadásul így, nagy *k*-val írták, noha a *királynő* még a tényleges uralkodók leírásának módjában is kisbetűs, merthogy köznévv.) E közlés is – természetesen – egy *szépségverseny győzteséről* beszél... Az ún. szófukarságnak ez az esete így korrigálható: X. Y. „lett Magyarország új szépségkirálynője”. Pontosabban: a folyó évben „ő lett Magyarország szépe” – az indulók közül, a zsűri szerint... A *Magyar értelmező kéziszótár* feltünteti a *királynő* szó egy hasonló, a választékos nyelvhasználatban élő jelentését – (Szóarakozó) társaságban szépségével kiemelkedő nő –, ám azt is jelzi: *ritkán* használatos ebben az értelemben.

Félreértésre alkalmat adó szótévesztés és túlzás a *fantasztikus* melléknév nyakló nélküli használata: „*Fantasztikus* volt a film” – olvassuk egy olyan alkotásról, amely teljes mértékben valóságalapú. Ilyen esetben mondjuk azt, amire gondolunk: *remek, elsőrangú, lenyűgöző* film. „*Fantasztikus* édesanya és feleség” – minősítenek egy amerikai színésznőt. Pontosan utalunk arra, mennyire jó ebben a (valóságos) szerepében (is) a művésznő, ha *példás, gondoskodó, figyelmes, gyengéd, szeretetteljes* anyának és nejnek nevezzük. Hiszen nem kitalált lényről van szó. Ellenkezőleg: emberről, aki fáradhatatlanul törődik csemetéjével és férjével.

Hódít a *filozófia* szó ’nézetek, törekvések’ jelentésű használata („a cég *filozófiája*”) s e szó hasonló jelentésben (vélemények’) való alkalmazása személyekre. Szintén hangzatos, egyszersmind mulatságos túlzások a sajtóból: X. Y. „17 éves debreceni lány, *filozófi-*

ája: légy mindig mindenben őszinte”; egy ún. celeb „*filozófiája*: a főiskolásokra ráfér az egészséges étel”. Nietzsche, Gadamert, Hamvas Bélát, Határ Győzöt, ha élnének, bizonyára a sárga irigység emésztene amiatt, hogy e világrengető gondolatok nem nekik jutottak eszükbe... A lánynak *életmottója, jelmondata*, a szóban forgó celebnek *véleménye, vélekedése* van.

A nyelvi túlzások körébe sorolhatók az elharapódzott *agresszív tartalmú szavak* is, pl. a *brutális* melléknév és határozóragos változata, a *brutálisan*: „*brutális* hideg lehet éjszaka”; „*brutális* meleg volt ma Budapesten”; a versenyzőnek „*brutálisan szép hangja van*”; „*brutálisan* finom csokoládé”. Mondjuk inkább ezt: *dermesztő, farkasordító* időjárás, *zim-mankó, zord idő; hőség, kánikula, nagy forróság, banánérlelő meleg; gyönyörkőd-tető, magával ragadó, varázslatos* énekhang; *inyesiklandóan* finom csoki. A „legszebb” ez: „Egyik kedvenc filmem a Céllövölde, amelyben egy *brutálisan emberséges* nyomozót alakítottál”. Szintén nagy képzavar (is) a következő: „a parfümbomba *brutálisan szelíd* fegyelmezőeszköz”. Az efféle monoton és zavaros nyelvhasználatban már semmi nem jelent semmit...

Pongyolaság a *sokk(ol)* szó mesterséges jelentésbővítése: „Az énekesnő nem fél a változásoktól, most a frizurájával *sokkolta* a közönséget”. Legfeljebb *meglepte, csodálkozásra készítette* a publikumot *meghökkenítő* frizurájával. Tanúsítja e közlés is: *meglepődni, váratlant tapasztalni* és a *sokkot kapni* között releváns a különbség. „*Sokkoló* látványt nyújt a supersztár smink nélkül!” Udvariasabb, egyszersmind igaz tartalmú jelzőkkel: *szokatlan, különös, meghökkenítő, meglepő, furcsa, különleges, nem mindennapi, fura, elképesztő* látvány. Vagy: *lankasztó, csiggesztő, visszataszító, visszatetsző*... Annyira szokottá vált ez a divatszó, hogy egyik-másik zurnalisztának talán fel sem tűnik, mit állít. Olvasom például: egy verseny résztvevőjétől „*sokkot* kaptak” a bírálók (értsd: teljesítménye elmaradt a várttól). Egy másik vetélkedésen indulótól az ítések közül „nem mindenki *kap sokkot*” (értsd: ’nem tartják mindnyájan izgalmasnak az egyéniségét, teljesítményét’). E citátumok tanúsága szerint e kifejezés néhány nyelvhasználó szemében annyira kiürült, hogy a *sokkot kap* lényegében ugyanazt jelenti, mint a *nem kap sokkot*... Innen hová szürkíthető még a beszéd, az írás?

Láttuk: rengeteg sablonos szó szinte kiált a tartalmasabbakért! De vajon miért nem éri ezt igen sok médiamunkás? A nyelvre gyakorolt hatásokban az újságírásnak egyre nagyobb a szerepe, következképpen társadalmi méretű gond a média beszédének, írásának szürkítése. Ennek pedig egyik formája a fentebb citált sablonos divatszavak nyakló nélküli ismételtetése.

Az újságíró alighanem legfontosabb munkaeszköze a nyelv. S amint anyanyelve szabályait, úgy a lehetőségeit is a lehető legteljesebben ismernie, saját stílusát szüntelenül csiszolnia kell. Mert csak gazdag szókincs birtokában kerülhetjük el a szürkéséget, a divatszósajkózást, meríthetünk találoán a rokon értelmű szavak mély kútjából. Kincsünk a szókincs! Gyarapítása érdekében olvasni szükséges – folyton, nívós műveket.

S mindezekkel összefüggésben is érdemes megszívlelni a zsoltáros örökbecsű intelmét: „Vigyázz, hogy nyelved ne szóljon rosszat, és ajkad ne beszéljen csalárdságot!” (A Zsoltárok könyve 34,14).

A szerkesztőség ezzel az írással köszönti a magyar nyelv napját (november 13.).

EGY „MÉDIAPARTIZÁN” 50 ÉVE

Petrőczy Éva

Előjáróban el kell mondanom: hivatalos médiaiskolában, kommunikáció tanszéken soha nem tanultam és soha nem tanítottam. Ez nem érdem és nem erény, csupán pusztán tény. A Károli Gáspár Református Egyetem magyar irodalom oktatásának keretében, a kezdeti, még tan-félszék szerű és reménnyel teli esztendőkből, azonban volt egy meglehetősen látogatottságú szemináriumom, „Alkotó írás, alkotó megszólalás” címmel. Innen olyan, ma már közismert hallgatók kerültek ki, mint *Elekes Dóra*, író, műfordító, szerkesztő, illetve a Délvidékről hozzánk került *Szegedi Szabó Béla*, költő, drámaíró. Eredményeik, sikereik természetesen nem nekem köszönhetőek, én legfeljebb publikációs fórumokkal, műhelyekkel tudtam őket összekötni, pontosan úgy, ahogyan a későbbi évek legtehetségesebb műfordító-palántáit is. Az ő vers- és prózafordításaikból jó néhány helyet kapott a Reformátusok Lapjában, de olykor még nem egyházi lapokban is. Az előbbieken felidézett speciálkollégiumot, az Úr ma már nagyon távolinak tűnő 2000. évből, csak azért említem meg, mert az „alkotó megszólalásnak” szentelt órákon már akkoriban is több évtizedet kitevő médiás tapasztalataimat, szerény autodidakta tudományomat (és természetesen kudarcaimat, köztük első helyen a mázsányi UHER-magnók kétbalkeszes kezelését!) is megosztottam a legalább harminc főnyi hallgatósággal.

Lássuk ezek után szakmai önéletrajzom a témát érintő néhány fordulóját, időrend és rangsor szerint. Először a rádióval jegyzett el a sors, nagyon korán, még 3. születésnapom előtt, 1953 szilveszterén. Ekkor éjszakába nyúlóan hallgattam végig a „nagyokkal” egy Bohémélet-közvetítést, a milánói Scalából. S ugyanekkor, az élmény hevében szoktam rá arra, hogy a rádió virágzirom-szerűen nyíló-csukódó zöld varázsszemének – egy-egy röpké simogatással – úgyszólván rituálisan, *köszönjek*. És itt már el is érkeztem mostani, erősen rendhagyó pillanat-médiaiskolám első tanúságához. Ez pedig, meglehet, sokak számára provokatív, netán tiszteletlennek tűnő, de korántsem kötekedésnek, bárki megbántásának szánva, nem több és nem kevesebb, mint az, hogy nincs és soha nem is lesz olyan, akár világszínvonalú kommunikáció tanszék, amely pótolni tudná a szolgálati terület első és legfontosabb feltevelését, a kommunikáció *Istentől kapott készségét és szenvedélyét*. Félreértés ne essék: ezzel nem azt akarom mondani, hogy bárki, aki mikrofonláz, kameraláz, vagy éppen írógörcs nélkül (hogy az írott sajtót se hanyagoljuk el!) tud embertársaihoz szólni, valamiféle fenomén, valamiféle kiváltságos személyiség. Egyáltalán nem az, legfeljebb kiválasztott, de semmiképpen nem arra az olcsó és gyakran ellenszenvesen önjelölti médiaguru szerepkörre, amely napjaink írott és elektronikus sajtójának egyik legkétesebb jelensége! És itt jön mindjárt a második, ugyancsak „oskolai” tanulság: végzetesen eltéveszti a szerepét az a hagyományos újságíró, továbbá az a rádiós és tévés „személyiség”, (ahogyan napjainkban meglehetősen göggel becézgetik ezt a sajátos emberfajtát!) aki a láthatatlan közönségre, vagy éppen kiszolgáltatott interjúalanyaira ügyet se vetve, bódultan és önmérsékletet nem ismerve, egyre csak „szerepelt”, mit szerepelt, villogni, rosszabb esetben a jó ízlés határán kívülre tévedve „villantani” akar. Annyit a *másik oldalról*, azaz gyakori kérdezettként, megszólítottként is elmondhatok: minden írók réme az a riporter, aki kíméletlenül „rábeszél” az ember szövegére. Mégpedig nem lelkesedésből, nem a szegény szerző iránti elmélyült érdeklődésből. Hanem elsősorban saját beavatottságát, a megszólaltatott tollforgató (de voltaképpen bármely más foglalkozású alany, legyen az lótenyésztő, vagy

agysebész!) világában való, nem mindennapi tájékozottságát bizonyítandó. S ez már a harmadik tanulság rendelt ideje: ne akarjon kommunikálni senki fia/lánya, aki a szerénység és a jó ízlés parancsának képtelen engedelmesskedni. Ezzel természetesen nem azt akarom mondani, hogy bárki, akinek szolgálati területe a rádió, a televízió, vagy az írott sajtó, legyen a végletekig önelfojtó, sápadt, szabályos, egyéni színek-ízék, szófordulatok nélküli figura. Más fogalmazásban: egyfajta falanszterbe illő kommunikációs stréber, vagy bádoghangú beszéd-automata. S itt és most nyomatékosan meg kell ismételnünk, még az önméltetés vádját is vállalva, az első tanulságot: mindezek a szolgálati területek *szenvedély* nélkül nem vállalhatók, még akkor sem, ha ezzel az illető gyakran nem kevés szenvedést, kockázatot is vállal. Ezt a szenvedélyt természetesen mindenkor megfelelő tájékozottságnak, ismeretanyagának, nem túlzás, ha azt mondom, módszeres felkészülésnek, sőt, kutatómunkának kell hitelessé és meggyőző erejűvé tennie. Egy bizonyos: ezzel a „filológiai háttérrel” együtt is óvatossá kell lennünk. Amit ugyanis az elektronikus és írott médiának adni tudunk – még akár *summa cum laude* kommunikációs PhD birtokában is – az a bármilyen gondos előtanulmányok ellenére sem lehet soha iskolás, nem lehet penzumszerű. Egyházi hasonlattal élve: még véletlenül se ne tévesszük össze a prédikációt a homiletikai gyakorlattal, az állandó szószéket a legációval, mert akkor mindhalálig próbaidősek maradunk a pályán.

Ennyi előzetes bölcselkedés után végre-valahára ideje egy kicsit részletesebben elmondanom, miért is neveztem magamat írásom elején „médiapartizánnak”. Ha öszülő fejemre tekintenek, tekintetek, máris adott a válasz. Mi, az ötvenes években, vagy még korábban születettek, még akkor sem kaptunk-kaphattunk formális kommunikációs képzést, ha történetesen szerettünk volna. Egyszerűen azért, mert kis hazánkban ilyen akkoriban egyáltalán nem létezett. Most viszont, s ezt nem tiszteletlenségéből vagy szakmai irigységből mondom: a magyar piac korlátaira, szűkös lehetőségeire ügyet se vetve, irreálisan magas a hivatalos egyetemi-főiskolai kommunikáció tanszékek és magánkurzusok száma. Olyannyira, hogy ezzel párhuzamosan mostanra aggasztóan megemelkedett a teljesen kilátástalan helyzetű, egzisztencia nélkül vergődő, e szakterületen diplomát szerzett fiatalok szomorú gyülekezete. Számukra legfeljebb a tökéletes, hangtani szempontból is hibátlan *többszövegesség* növelheti meg a foglalkoztatási esélyeket.

A személyes kezdetekhez visszatérve, számomra a korai rádiós időszak jócskán megelőzte egyetemi éveimet. A rádiózás az én esetemben részben (ismét egy teológiai kifejezést kölcsönvéve) „apostolica successio”-jellegű családi örökség volt. Tanár-művészettörténész, irodalmi színpadot vezető édesanyám ugyanis nagyon sokat dolgozott a mára már zárt kapuval szomorkodó, a városnak és Baranyának sok-sok értékes műsort kínáló Pécsi Rádió magyar és német nyelvű adásainak. Az ő révén ismertem meg több szülővárosombéli rádióst, így a még mindig legendaként emlegetett, eredetileg jogi végzettségű, de felejthetetlen zenei és prózai műsorokat, Dunántúli Napló-cikkeket, főleg kulturális publicisztikai írásokat remeklő dr. Nádor Tamást. Nádor meghívására mondtam el 1965-ben, tizennégy és fél éves koromban, a kis pécsi stúdióban egy csokornyai versemet. Mondhatjuk így is: zsenémet, juveníliámat. Ez a rövidke műsor aztán egy szempillantás alatt tovább „kommunikálódott”, még ma is élő kedves fizikatanárom, Kardos Gyula jóvoltából, aki a rádióból kihorgászott adást a nagyszünetekben újra meg újra lejátszotta iskolánk, a Janus Pannonius Gim-

názium tanárainak és tanulóinak, a költészettől ódzkodó többség őszinte rémületére. Többek között erre a debütáló rádiózásra is emlékeztem, amikor néhány évvel ezelőtt az alábbi vers-rekviemet írtam, a Pécsi Rádióról:

A pécsi rádió emlékére

Anyám ifjú hangjának otthona,
és innen indult
első verseim
aprócska röpte.

Ajtódon be nem léphetek
mától soha,
mert elnémultál,
mindörökre.

Gyerekkor-darabka ez is,
szétzúzva, összetörve.

Az is a szülővárosom irányába mutató igaz „médiás” mese továbbá, hogy maga is „partizán-kommunikátor”, mert egészen más tudományágakból, magyar és német irodalomból doktorált édesanyám egy későbbi, igazán neves és vitán felül főhivatású, neves rádiós magyartanára és felfedezője volt. Ő tanácsolta Krassó Lacinak, a tizenéves, nyolcadik osztályos kamasznak, még 1958-ban, hogy legyen majd, néhány sikeres diákkori „vendégjáték” után, igazi rádiós, mert élénk, sokfelé figyelő természete, nyitottsága és jó fogalmazási készsége, s nem utolsósorban szép artikulációja alkalmassá teszi erre a hivatásra. Krassó kolléga – mert egy ideig azok voltunk, a KRE bölcsészkarán, ahol egyébként mindmáig ő a kommunikáció sza-

kos hallgatók nagybetűs Tanára – „szót fogadott” Éva néniem, s először szülővárosunk rádiójában, majd a Magyar Rádióban dolgozott. Többek között varsói tudósítoként, majd jó néhány évvel később a Magyar Rádió elnöki hivatalának vezetőjeként, ahol Kondor Katalin munkáját segítette. Napjainkban, már túl a hetvenen is fáradhatatlanul dolgozik, a tanítás mellett a Hegyvidék TV legnépszerűbb riportere. Pedig, 1944-es születésű lévén, bizony-bizony ő is médiapartizán, igaz, a javából! Ahogyan soha nem részesült formális kommunikációs képzésben a medveanya-hangú és ugyanakkor nem mindennapi intelligenciájú rádiós nagyasszony, Szabó Éva sem, aki 1976 tavaszán, távoli 25 éves koromban meghívott számtalan sikeres műsora egyikébe, a *Nyitnikék* című gyermekmagazinba, ahol akkor babakorú, ma már negyven és negyvenkét éves nagylányaimnak írott verseimet mondtam el, illetve, a róluk szóló költeményekről beszélgettünk Évával. Ő – tanú erre a Rádió hangtárának gazdag kínálata, benne kettőnk utolsó közös munkájával, a már az ezredforduló után készült, „Amikor én még...” című beszélgetéssel – nem egyszerűen beleérező és tapintatos, arányt soha nem tévesztő kérdező volt, hanem türelmes *hallgatóság* is. Olyan interjúkészítő és sorsfeltáró, aki egyrészt soha nem toladott be egy-egy riportalanya belsőbb szobáiba, azaz féltve őrzött magánszférájába, másrészt pedig soha nem akarta a saját mániáit, erőszakos mindenáron-célkitűzéseit az áldozat nyakába varrni, ahogy – fájdalom – mindmáig oly sokan teszik. Eszem ágában sincs saját fészünk, a nekem nagyon kedves és nagy becsben tartott egyházi média háza táján békétlenséget, feszültséget szítani, vagdalozni, és sebeket osztogatni számomra kedves és megbecsült kollégáknak. Egy olyan közösségnek

– és itt a PRÚSZ-ra gondolok elsősorban – ahol annyi szeretetben, sőt, elismerésben volt részem, teljesen más munkahelyi légkörben eltöltött életem kései szakaszának befogadó közösségeként. De, épp e kapcsolat hitelességének megőrzése jegyében, jelezniem kell néhány, specifikusan ezen a területen tapasztalható visszasságot, sürgős stílusváltásért kiáltó stílustalanságot. Elsősorban is azt, hogy ez a szolgálati terület különösen „érzékeny plánta”, amely gondozóitól kettőzött tapintatot és önmérsékletet követel. Mert az egyházi médiamunkás egyszersmind lelkgondozó is, sőt, az egyetemes papság elvének gyakorlója. Vagy azzá kell érnie. Nagyra becslöm a nem pénzért, s nem hírért-névérthanem csakis Isten dicsőségére munkálkodó rádiós evangelizátorokat. Akik éppen úgy, olyan önzetlenül igyekeznek Isten Igéjének terjesztése mellett a szűkölködőkön és a betegekben is segíteni, mint ahogyan egy másik, néhány éve elhunyt rádiós barátom, a református lelkészlány Ungváry Ildikó tette. Ildikó, „Segíthetünk?” című műsorával és rissz-rossz autóival, Kádár apánk uralma idején megteremtette az ő mostani, karitatív tevékenységük östípusát, a *rádiós diakóniát*. Úgy tapasztaltam azonban, hogy a csak egyházi profilú, világi adásokban nem dolgozó médiamunkások közül sokan „tűlszeretik” valóban magasztos, de épp ezért önmegtartóztatást igénylő küldetésüket, s egy-egy riportalanyukat nem ritkán valósággal üdvhad-sereg-stílusú csinnadrattával közelítik meg. Mégpedig olyan módon és olyan módszerrel, hogy a szikárabb stílusú megszólalók hívó, ámde nem harsányan hívó megnyilvánulásait – bocsánat a nyílt fogalmazásért – fel- és lekonferáló szövegeikben gyakorta „szent szósszal” öntik nyakon, nem csak beszélgetés közben, de gyakran az utómunkálatok során. Olyannyira, hogy a szegény, puritánusabb stílusú alany nemegyszer csak az adás idején hallja először ezeket a lényétől meglehetősen idegen kommentárokat. Erről az egyházi rádiós stílusról – ismét csak grácia szegény fejemnek és kóros őszinteségemnek – nekem mindig Karinthy agyonszeretett-agyoncirógatott nyula jut az eszembe. Összefoglalva: *hívó* sajtómunkás mivoltunkat az egyházi és a világi médiában egy-

aránt úgy tudjuk igazán képviselni és bizonyítani, ha nem foggal-körömmel, hanem a *természetesség jegyében tesszük azt*. Elfogadva, hogy a néha elkerülhetetlen, színpadias, arénákat betöltő kitarulkozások mellett helyet kell biztosítani a csendes, elmélyült konfesszióknak. Természetesen, nagyon jól megértem és átérzem, mi is áll e gyakori „szent harsányság”, olykor már-már zavaró agresszivitás hátterében. Sok évtizednyi elhallgattatás után egyfajta ösztönös és érthető *rivalizálás* ez, a sem halknak, sem igazán elegánsnak nem mondható „másik” médiavilággal; egészen olyan, mint egy kétségbeesett „Ránk is figyeljétek! Mi is itt vagyunk!”-kiáltás. De a harsogást túlharsogni, az erős színeket még harsányabbra mázolni elhibázott és hálátlan feladat. Ezeket a kritikai tartalmú soraimat, higgyék el, higgyétek el, nem a rosszindulat, nem is valamiféle elitista finnyáskodás, hanem csak és kizárólag a jobbító szándék szülte. Könnyebb volna ezeket az érdesnek tűnő megfigyeléseimet magamnak megtartva, óvatoskodva és gyáván „lapítanom” ezekben a kényes kérdésekben. De komolyan veszem Illyés Gyula „Bartók” című versének bölcs intelmét: „Mert növeli, ki elfödi a bajt.” Igen, gondoljunk csak bele, milyen lényeglátó ez a dísztelen kis mondat: a huszadik század első felének neuralgiáit nem lehetett fülbemészó, édesbús dallamokkal elkenődözni, ehhez bizony a bartóki zene jajdulásai-csikordulásai is kellettnek!

A fenti, kritikusabb megjegyzésekkel szemben ezek után örömmel mondhatom: van azonban számtalan *olyan* erény, amely egyértelműen elsősorban, sőt, kevés kivétellel kizárólag az egyházi szférában dolgozó kollégáknál tapasztalható. A talán legfontosabb az, hogy ők – olykor, legalábbis remélem – mi, vagyis még a külsős vendégmunkások is- képesek vagyunk különbséget tenni, a teológia nyelvén szólva *az ideigvaló és az örökkévaló dolgok között*. Ez természetes, hiszen a mi Főnökünk nem az MTVA Naphegy téri főhadiszállásán lakozik, az aktualitások és a divatok bennünket kevésbé kötnek gúzsba. Hogy pedig közelebbről mire is gondolok, azt egy furcsa kis történettel szeretném illusztrálni, az illető, na-

gyon baráti rádiós és műsora megnevezése nélkül, hiszen nem ő és nem is a stábj a hibás, ők csupán egy hamis elvárás, egy „trend” foglyai. Tehát: 2015 forró nyarán lehetőséget kaptam (volna) arra, hogy néhány balatoni, s esetleg tengeri versemet elmondjam, az MTVA egyik kulturális műsorában. De egy olyan, enyhén szólva faramuci feltétellel, amelyet a nyár közepén lehetetlen volt teljesíteni. Azt kérték ugyanis tőlem, hogy sebtében szervezzek magamnak egy balatoni fellépést, s ahhoz az egy, konkrét eseményhez, rendezvényhez kötve már „zöld utat” kaphat néhány vízparti versem. Igaz, az ősz folyamán valószínűleg lesz még két „jelenésem” Keszthelyen, de ezeket ők túl távolinak ítélték. Így, harmadikként, mostani konferenciánkat már meg sem merem említeni a szerkesztő-riporternek. Nem azért dohogtam ezen, mintha Balaton- és Adria-verseimet máris az örökkévalóság részének tekinteném, de talán talán mégis kevésbé a múlandóság részei, mint egy balatonakárhóli, a hőség miatt akár teljesen néptelen, s így visszhangtalan író-olvasó találkozó... S ha már az idei nyár egyik rádiós kudarcát ilyen szépen elpanaszoltam, hadd idézzek fel az egyensúly kedvéért egy nagyon örömteli, éppen hűsz esztendősi rádiós sikertörténet-közjátékot. A helyszín elég távoli, egy észak-walesi egyetemi város, Bangor. Itt, magányos kutatásaim közben, a városkában sétálva, figyelmes lettem a helyi rádióállomás elegáns, angol és walesi feliratot viselő épületére. Gondoltam egyet, s Zollman Péter – nemrég elhunyt angliai fordítóm – néhány friss Petrőczi-átültetésével (elsősorban a walesi témájúakkal), s a *Walesi bárdok*, e nemzeteinket összekötő, halhatatlan híd-vers egyik angol változatával becsöngettem a székházba. A rádió akkori elnöke, ez pár perc után kiderült, eredeti hivatását tekintve walesi presbiteriánus, tehát kálvinizmus-közeli lelkész volt. Amikor megtudta, melyik magyar egyetemen tanítok, s hogy északi-walesi kutató-utam fő célja az, hogy Lewis Bayly tizenhetedik századi bangori püspökről, a *The Practice of Piety* című, (magyarul, Medgyesi Pál szép címével: *Praxis pietatis, A kegyesség gyakorlása*) világhírű kegyességi mű szerzőjéről gyűjtsek anyagot, azonnal valósággal „magyaros” vendégszeretettel fogadott.

Rokonszenvét fokozta már akkoriban vagy 30 esztendőre kitevő rádiós múltam, s az is, hogy az épp 1995-ben költészeti Nobel-díjra jelölt walesi lelkész-költő, R.S. Thomas magyarországi fordítója és személyes ismerőse vagyok, aki épp azokban a napokban keresett fel Anglesey szigetén megbúvó remetelakából, s több órás beszélgetéssel tisztelt meg, hitről, irodalomról, keresztyén költészetéről, s még arról is, milyen furfangokkal igyekezik elbújni a mikrofonok és a kamerák előtt. A magyar Thomas-kötetet tizenkét évvel később, 2007-ben tudtam megjelentetni, s a költőről két rádióműsort is készíthettem, egy néhai világirodalmi magazinműsor számára). S ami a legfontosabb: Károli Gáspár Református Egyetemen a bölcsészettudományi és a hittudományi karon taníthattam visszafogottságukban is hittérítő erejű költészetét, s több, munkásságát elemző szakdolgozat témavezetése is szívbeli elfoglaltságom volt. Visszatérve a bangori stúdióba: az apám-korú stúdióvezető addig-addig faggatott, amíg kiderült: járművem és jogosítványom nincs, s a gyér hegyi buszjáratok miatt Snowdonia gyönyörű várait nem ismerem, s valószínűleg soha nem is fogom megismerni. S ekkor kaptam meg életem első, ugyancsak „partizáni”, rendhagyó rádiós kitüntetését. A bangori rádióállomás, ha nem is váltott lovakkal, de váltott autókkal és sofőrökkel segített Arthur király Caernarvon-jától Conway-ig végiglátogatni az észak-walesi várakat, kastélyokat. Ezért a hercegnői kényelemért és a szép gesztusért mindmáig hálás vagyok a bárdok földjének. S még valamiért: a szerény kis „chapel”-jeikben, a zsinat-presbiteri elv szerint működő kápolnáikban, a hozzám nagyon közel álló istentiszteletek, és R. S. Thomas inkább rejtekező, mint kitarulkozó istenes versei nyomán, megtanultam egy fontos szabályt. Keresztyén verset, keresztyén prózát írni, keresztyéni módon tanítani és megszólalni csak mélységes szeretettel szabad, de ugyanakkor minden fölösleges édeséget, édeskészséget mellőző módon. Úgy, ahogyan Thomas tette, amikor negyven éven át híven szolgált, hegylakókból álló gyülekezete, Manafon tagjait a magyar vallásos költészet olvasói számára bizonyára szokatlan hangon, így szólította meg:

R. S. Thomas: Egy pap, népéhez

Hegylakó férfiak, ti, fékezhetetlenek, Wales férfiai, Birkáitokkal, disznaitokkal, kócos kis lovaitokkal és izzadt asszonyaitokkal, Hogy gyűlöltelek a bennetek lakozó Közönyért, a gúnyért a magasabb „művészet” és a hit megannyi titka iránt, Én, kinek szidalmi úgy törtek föl, miként a láng, Hogy aztán bámész szemetek hidege kioltsa őket. Csontos férfiak, ti, keserű mocsárvidékről kiszakadtak, Kik még nem ráztátok ki vad koponyátok mélyéről a mohot, S a tőzeget még nem töröltétek ki szemetekből, Úgy bóklászatok-e, mint egy jerke, vagy egy kínlódó kos, Amelyet cserjésbe üznek a szúrós bögyölyök, Vagy mint igaz szívem, a hazugságok erdejében?

Kurtán szóltok, s kegyetlenül, bár nem-várt nevetéseket Éles és felragyogó, akár a tó hulláma, Amikor szél fújja, vagy fölötte fellegek úsznak el, Sem templom, sem iskola nem volt Elég erős, hogy béklyót vessen pogány perceitekre, Vagy kipányvázza vad lelketeket. Nyeszlettek és szűkölködök, erőtökből Csak arra futja, hogy kigúnyoljátok Ama fekete könyv sápadt szavait, És mért is jönnétek hozzám, ima-morzsaért, verbebként, Ti, kiknek keze a világ vérében fürödhet?

Látom, rím és szonett tinéktek mit se mond, S hogy tisztelni vágytok a festő kezét, De már tudom, hisz hallok, hogy szavatokban Minden költészet forrása ott buzog, csermely-Tisztán gyöngyözve ajkatokon: és miféle ecset Festhetne szebbet annál, ahogyan ti éltek, a kopár hegyoldalon?

Bocsáttassék meg, tehát, kezdeti gyűlöletem, S hogy nem fogadtam el barbár szokásaitokat, Igaz, nektek se kell, amit én adhatok, Mit se számít, hogy átok vagy imádság. Disznaitokkal, birkáitokkal, fiaitokkal és rózsásképű lányaitokkal továbbra is úgy göngyölitetek szét Napjaitok sorát, akár egy durva kárpitot, az irigy ég alatt, Hogy sértse, döbbenetre, s mégis csodálatra késztesse bámuló szemem.

(Petrőczy Éva fordítása)

A fenti kis walesi csavargás és a huszadik század egyik kelta bárdjának (a remetei életű Ronald Stuart mellett a *másik* Thomas a vagabund, de olykor bibliás Dylan Thomas volt!) felidézése után, az ő keménységében talán nem, de őszinteségében követendő stílusát megszívelve, lépjünk ismét honi földre, s kanyarodjunk vissza az általam – sokak számára bizonyára R. S. Thomas érdességével megközelített – egyház és média témához. S ahhoz az örömteli tényhez, – ez itt nem hízelgés és nem is bevágódási szándék, ezektől Isten óvjon – hogy minden idők egyik legnagyobb erejű, halkságában is eredményes rádiós evangelizátora éppen szeretett elnökünk, Novotny Zoltán. Zoli, akinek köszönhetően tavaly ősz óta már elég közismertté vált a mi családias, de minden szavában igaz, közös, s ha szabad így mondanom, kollegiális anekdotánk. Ennek lényege, dióhéjban: 1993-ban, norvégiai utamat követően, egy akkori „Éjféltől-hajnalig”-adásban eldúdolt, eredetileg norvég- finn evangélikus egyházi énekkel, az *Ó, terjeszd ki, Jézusom, oltalmazó szárnyad*-dal ő, talán szándékán kívül, iskolát teremtett. No, nem éppen énekiskolát. Hanem inkább egyfajta spontán rádiós „vasárnap iskolát”, egy egészen hétköznapi éjszakai adásban. Beszélgetésünk során ugyanis nem csak annak adott szabad utat, hogy kedves dörmögését követve gyöngécske szopránomon utána cincoghasam a többnyire családommal, gyermekeimmel és nem nagyközönségnek énekelgetett dalt. Hanem annak is, hogy elmondhassam friss, lélekindító norvégiai élményeimet, ugyanezzel az először többek között az egykori mátraházi református lel-

készüdlő (ma konferenciaközpont!) által nálunk is jócskán meghonosodott skandináv esti énekkel kapcsolatban. Úgy éreztem, meg kell osztanom a hallgatókkal annak élményét, hogy teljesen szekularizálódott, templomos-konfirmációs éveitől már rég eltávolodott matematika- és angoltanár házigazdám, Sigbjørn szeme hogyan borult könnybe, amikor ő norvégul, én pedig magyarul, de *együtt* énekelgettük ezt a dalt, útban egy norvég írótlárs otthonához, akivel riportot készítettem. Mondanom sem kell, az alig valamivel a rendszerváltás utáni két hivatalos tévés hölgy, meg az ifjú operatőr egy fikarcnyit se értettek ellágyulásunkból. Zoltán viszont, pár hónappal később, rádióbeszélgetésünk éjszakáján, annál inkább. Méghozzá úgy, hogy a röviden elmondott történethez nem fűzött hozzá szemforgató „Ha mi keresztyének összetalálkozunk a mikrofon előtt”-jellegű, erőltetett és önmegszentelő, pontosabban, mindkettőnk személyét megszentelő kommentárokat. Bizonyára elsősorban az ő bölcs és visszafogott magatartásának volt köszönhető, hogy a korántsem rádiós szószékként, inkább a megrögzött álmatlanokat álomba ringatni igyekvő, alapvetően nagyon is világiás műsorba még akkor, frissiben, olyan sok telefonhívás érkezett. Természetesen nem énekművészetünknek, medvehang-egérhang duettünknek, hanem az egész este őszinte hangnemének köszönhetően. A bennünket keresők között akadtak hívó és a hitbéli összefüggésekre legfeljebb csak jóindulattal odafigyelő hallgatók. Ez a számomra mindmáig oly becses emlék egy kiváló, noha ugyancsak „partizán” médiaiskola erejével szabályozza manapság is minden rádiós és tévés megnyilvánulásomat, de ezen belül elsősorban talán mégiscsak azokat, amelyekre a különböző – mára meglehetősen nagyszámú – egyházi csatornán, egyházi adásban kerül sor. Így, többek között, a Hatos csatorna *Vallás és kultúra*-sorozatában, amelyben évente többször hazajáró lélek vagyok. Vagy a MERA, a Magyar Evangéliumi Rádió, nagyon ritkán pedig a református félóra mikrofonja előtt. Kedves, ismereteim szerint ugyancsak mediapartizán Novotny *tanár úr*, hála-lásan köszönöm ezt az időben már jócskán távoli, de nagyon jól időzített, modell-értékű és felejthetetlen módszertani leckét.

Önöknek, Nektek, kedves Barátaim, pedig teljes szívemből köszönöm, hogy olyan türelemmel és megértéssel, s – nagyon remélem – neheztelés nélkül hallgattátok meg ezt a töredékes, de nagy szeretettel készített, tapintatos terjedelműre szabott, több pontján egyfajta testvérien békés vitaindító-nak is szánt, vázlatos kommunikációs konfessziót. Amelyből nagyon sok, szívemnek és elmémnek holtig-kedves, nagyra becsült, biblikusan szólva egyszerre „hivatalos” és „választott” médiaszemélyiség és esemény kimaradt. De ez itt, ugyebár, nem egy terjedelmes, klasszikus, vagy kevésbé klasszikus, megfilmesített családregény, nem a Forsythe Saga, s nem is a Szomszédok... És nem is egy szakmai lexikon.

A „lex Novotny”, ez az íratlanul is kőbe vésett megszólalás-illetmáni törvény, ezúttal is önmérsékletre, ésszerű terjedelemre intett engem, még akkor is, ha ötven mediapartizáni esztendőm több eposznyi anyagot kínálna, képzés-közeli és a képzés dilemmáin túlmutató részletkérdéseket egyaránt. De további, önző szólóztatás helyett jöjjön inkább a csak építő és egyetlen percre sem romboló szándékú testvéri párbeszéd ideje. Mindnyájunk, de elsősorban a munkánkat *igénylők, elfogadók* javára és örömére. Mindazokéra, akik (hála Istennek, pillanatnyilag még elég sokan vannak!) nem tekintenek (még) bennünket felesleges, szürke és mohos kövületeknek a tarka médiavilágban! Mindazokéra, akik még nem adták át teljesen magukat az X-faktoros puccparádék lila és illékony bűvöletének!

A szó mostantól tehát az önöké, a szó a tiétek!

Elhangzott 2015 szeptemberében, a Protestáns Újságírók Szövetségének balatonföldvári konferenciáján, betegségem miatt Lázár Csaba színművész-rádiós tagtársam előadásában. A közönséggel skype-on folytatott párbeszédet. P.É.

Barna T. Attila versei

Menekülő ősz

"... véres kezét a síró lombba kente
Valami óriás, valami szörnyű Gyilkos."
(Tóth Árpád: Szeptember)

Távolí erdő mély avarában
Holtan fekszik a nyár
Szöke haján
Árüt a vér
Járgatva térdel mellette a szél
Eltakarják arcukat a fák
Menekülő kéjgyilkos zibál
Az ősz
Földön egen
Ott hagyja mindenem
Tenyere vörös nyomát
.

egyedül

tereken záporral üti magát az Üresség
fekszem
ezüstlő verejték-ingoványban
süllyedek
messze
testek sugárútjain
a gyönyör szíréni síkoltoznak

Nirvána

Zavaros áradó
vak folyó
partján megállók
egyszer majd magam is tétován.
Várok.
Madarak szállnak a víz alatt
hívnak a madarak
közéjük hullók
lassan puhán
engedelmesen
velük szállok
kísérnek örvénylő mélybe
le
ahol a fekete
csend nyel el
ahol végre
szeretkezhetem
a Semmivel - -

Öregek

Ülnek a kórház udvarán.
Hallgatnak.
Szemükből
vért hugyozik a délután.

Roald Dahl A sündisznó

Minden szombat egy „hurrá”-alkalom,
Mert ez a zsebpénz-napom.
Reggeli után jó atyám
Ilyenkor 50 pennyt áldoz reám.

A lejtős úton lefelé
Galoppozok, az édességbolt elé.
Belépek, s megveszem álmaim csokiját-
A nagy zacskó bombont málnakrém íze járja át.

Van egy jó kis titkos helyem,
Elég gyakran felkeresem.
Az erdő mögötti szikla
Csoki-éhemet felszítja.

Múltkor is, lábam csak egy perce barangolt,
Leltem egy kényelmes, barna halmot,
Tisztát, kerekdedet és földszíniút,
„Remek”, gondoltam magamban, „ide csücs”.

Itt ülök én majd e szép reggelen
És a csokimat bekebelezem.

Leültem hát, s lőn üvöltés, felszökkenés,
Mert ez a kis, gyöngéd fenék
Egy ÓRIÁS sün hátán landolt
El sem hinnéd, milyen kaland volt.

A hátam tűzben lángolt,
Százával nyíltak rajtam tüzes drót-virágok,
Száz tüske fúrta-marta
Bőrömet, hisz kényes fajta.

Üvöltve rohantam haza, „Mama
Tüskével van teli fiacskád popsija!”
Anyám, kit nyugalomból kirázni nem lehet,
Felmérte a nagy helyzetet:

„A magam részéről én
Nem leszek tüskehúzó fenomenén.
Bizony szakember kell ide,
Meyers úr személyibe.”

Feloldítottam: „Nem kell a fogorvos fogója!
Ó, anyu! Nem jöhetne egy próba?”
Kértem egyszer, kétszer, háromszor is,
De a tanács nem éri el a felnőttek fülét.

Anyám szerint ez egy erősmancsú doki,
„Naphosszat a fogakat húzgálja ki.”

A városba rohant velem,
S föltárták szépen ott hátsó felem.
A szörnyűséges fogászati székben
(Vergődtem két erős nővér kezében.)

Belépett aztán Mr. Meyers, a rettegett,
Kezében hatalmas fogót lengetett.
„Ez az eset” – rikkantott nagy vidáman,
„Különleges egy fogász világában.

Bevallom, minek is tettessem,
E fertályon még nem mesterkedtem.”
És a tüskéket egyenkint húzgálta ki,
S kajabált közben: „Kis huncut, jobb lesz ideki!”

Bömböltem én is, „Segítség! Óh, jaj!”.
Szólt a doki, „Már rögtön kész, félre a panasz-szóval.
Ne hánykolódj itt, az Istenért,
Ez az utolsó, kínod véget ért.”

Az utolsó tüskét is kiragadta nagy sokára,
S aztán rátért a honorjára,
„Nos, nézzük, ezért nekem mennyi jár,
52 és fél font igazán nem nagy ár!”

Az én anyám merész madárka,
Amit gondol, kimondja szája.
„Így kiáltott hát: „Uram, ez egy rakásnyi pénz.”
Erre a doki: „Nem, ez semmiség.”

Drága hölgyem, lássa be,
Nélkülem a fiacskája ülepe
Túpárna volna még egy évig,
Amiben sok sün-tüske fénylik.”

Óh, szörnyű nap! Ez így esett!
Mennyi kín! Az eset
Fényt derít arra is,
A sün miért szúrós tüskékkel védekezik.

Egy buta bohócot más meg nem fékez,
Hogy ne nézze sünit széknek.
Oly bambák, mint én, ne legyetek,
S leljen külön helyet becses feneketek!

(Petrőczy Éva fordítása)

AZ IKEBANA VILÁGA

INTERJÚ KISS BÉLA FESTŐMŰVÉSSZEL

S. Király Béla

Évekig tanítottunk együtt a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban, így közelről követhetem Kiss Béla festőművész munkásságát, egészen 1993-ig. Aztán az ELTE politológia szakára felvételiztem, s így elváltak útjaink. Korábban és később is voltak egyéni kiállításai a „határainkon túl”, így Győrben (1991), Budapesten (1992), Pakson és Földváron (1994), Bécsben (1995), majd ismét Pakson (2000).

Szerinted mi a legfontosabb, amit tudni kell rólad?

Itt születtem 1942-ben, és itt is élek, Sepsiszentgyörgyön – ahol most beszélgetünk. 1963 és 1969 között tanultam a bukaresti Nicolae Grigorescu Képzőművészeti Főiskolán, majd a tanulmányaim végeztével rövid ideig Szatmárnémetiben és Baróton tanítottam. Ezután kerültem a Székely Mikó Kollégiumba, ott rajztanárként dolgoztam egészen a nyugdíjazásomig. Egy mondatba összesűrítve munkásságom: elsősorban a gesztusfestészet hatását mutató nonfiguratív műveket festek, de emellett persze készítettem mozaikokat, al secco falképeket, sgrafittókat, fémszerkezeti munkákat...

...és tájképeket is. Az egyik még most is az újpesti házam nagyszobáját díszíti.

Igen, természetesen a hagyományos festészetet is műveltem. Legutóbb 2008-ban volt kiállításom a III. Nagybánya-Kecskeméti festőiskola alkotótáborában, La-kitelken.

Elsősorban az Ikebana-kiállításaidról faggatlak. Annak idején a gimnáziumban minden évfolyamában sok bódolója volt az Ikebana-körödnek. Emlékszem, a rendkívül szép, kuzettás mennyezetéről híres kollégiumi tanteremben milyen lázas munka folyt. Több kiállítást is láthattunk a tanulók munkáiból. Mit takar ez a rejtélyes hangzású szó?

Az Ikebana tulajdonképpen a virágrendezés művészete. Japánból ered, és több száz éves múltra, gyakorlatra tekint vissza. Az évszázadok során valóságos művészetévé nemesedett. Önálló világ alkotója az edény és a benne elhelyezett virágok, ágak segítségével. Szó szerinti jelentése: „vízben virág”, de Japánban a vázába helyezett növények újjaélesztését jelenti, eredeti mi-

voltukban. Tehát nem sorolható kizárólag a díszítőművészetek közé. Több annál, és lényegében különbözik tőle. A virágrendezés akkor válik igazi művészetté, ha a hatása túlnő a gyönyörködtetésen.

Mit javasolnál a képzeletbeli kezdőnek? Milyen törvényszerűségeket kell betartania?

Ha a virágrendezés titkait kutatjuk, először a rendező anyagot, a növényeket kell megvizsgálnunk. Minden növény közös vonása, hogy felfelé, a fényforrás felé törekszik. Ha eltávolítjuk a növényeket természetes környezetükből, szükséges, hogy a mesterséges körülmények között újrarendezzük őket, a természet rendje és törvényei szerint. Egyik ilyen törvény: be kell tartanunk az ágak hajlási ívét, amely a képzeletbeli fényforrás felé tör. A második fontos követelmény a természetbeni összhang kifejezésében az alkotóelemek nagyságának és egymás közti arányainak betartása. Ez az arány nagyon közel áll az aranymetszés törvényéhez, ami egyszerűsítve így hangzik: a kis rész úgy aránylik a nagyhoz, mint a nagy az egészhez. A növények, ágak, virágok alakja és nagysága meghatározza az edény, a tál vagy a virágváza formáját és méretét. Megtörténhet azonban, hogy egy szép formájú vagy színű edény meghatározóan hathat az ágak, virágok kiválasztásában. Lényeges az, hogy a növény és az edény kölcsönösen meghatározza egymást.

Több rendezési stílus van, de bármilyen stílusban is rendezünk, az alkotó elemeket úgy kell elhelyeznünk, hogy a váza nyílását egy közös pontban hagyják el, és ne támaszkodjanak a peremére. Megjegyzem, hogy a vonal az elsődleges a színnel szemben. Egy rendezés szépsége nincs összefüggésben a virágok mennyiségével, vagy sokszínűségével. Aztán mindig figyelembe kell venni a szoba vagy a terem nagyságát,

a fényforrást, a falak színét, a bútorzat formáját és elhelyezkedését, hiszen az Ikebanának tökéletes összhangban kell lennie a környezetével.

Bukarestben a főiskolán a monumentális festészeti szakon végeztél. Hogyan jutottál el az Ikebanához?

Főiskolás koromban egy japán bemutató kiállítást láttam. Nagy hatással volt rám és el kezdtem kísérletezni. Amikor Szatmárra kerültem tanítani, az egyik kiállításomon a képeim alatt ugyanolyan témájú Ikebanákat mutattam be. Nagy sikere volt. Amikor hazakerültem Sepsiszentgyörgyre, az itteni műkedvelők és a diákjaim részéről akkora érdeklődést tapasztaltam, hogy érdemesnek láttam szakkört alakítani a tehetségesebbekből. Az Ikebana-kör mint gimnáziumi önképzőkör működött. A kiállításoknak kezdetben megyszerte nagy közönségsikerük volt, hiszen újdonságszámba mentek. Meghívtak Kézdivásárhelyre, Kovásznára és a szomszédos Brassóba is.

Tudtommal a nyolcvanas–kilencvenes években, de az ezredforduló táján is országosra kevés Ikebana kör létezett. A japán iskola rendezési formáival – pedagógiai céllal – csak te kísérleteztél...

Arra gondoltam, hogy az Ikebana a legalkalmasabb eszközök egyike a tanulók figyelmének a lekötésére, a gondolkodás módjuk tágítására. Mivel szokatlan művészeti ág, egzotikumával sok fiatalnak megragadja az érdeklődését. És ugyanolyan áttételesen fejezi ki az érzelmeiket, mint a zene, a balett vagy akár az absztrakt festészet. Céloom a művészetek egybefonódását megértetni, s ezt nem erőltetve, belemelegítve, hanem játékkal. A fiatalok a játékban oldódnak fel, amely a szabadságérzést garantálja. Meg a teljes beleélést, az őszinte viszonyulást. Természetesen nem vártam nagy művészeti teljesítményeket, mert nem ezen van a hangsúly.

A célod tehát a kreativitás fejlesztése volt?

Így is mondhatnám. Az Ikebana elkészítése merészséget követel, mint minden, ami

új és szokatlan. Az önbizalmat igyekeztem a tanulóknak erősíteni, s bebizonyítani, hogy minden gyermekben van annyi tehetség, hogy újat és szépet alkosson. Az Ikebana ugyanakkor fogékonyra teszi az embert a természet szépségei iránt, hozzásegíti annak mélyebb, igazabb megismeréséhez. Kifejleszti igényét, hogy közvetlen környezetét szebbé, harmonikusabbá tegye, a természet „törvényeinek” megfelelően.

A szemlélő a sikerültebb alkotások láttán harmóniát, egyszerűséget érez és kedve támad érdeklődni az elkészítésük titkai iránt.

Több Ikebana iskola van és minden iskola több rendezési formával dolgozik. Aztán vannak rendezési stílusok is. Ezek közül lehet válogatni. Az Ikebana-iskolák közül a legrégebbi és legjelentősebb az Ikenobo: 1460-1463 körül alapították. Tizenöt-húsz évvel ezelőtt, amikor intenzíven érdeklődtem az Ikebana iránt, ennek az iskolának több mint háromszáz fiókvalalata volt. Akkor Kyotóban egy kollégium, Tokióban pedig egy Ikenobo főiskola működött. A kör tagjai viszont az Ohara iskola rendezési elveit tartották szem előtt, mert úgy érezték, az állt legközelebb akkor az életvitelükhöz.

Milyen elveket tart szem előtt ez a japán iskola a virágok rendezése során?

A növényeket ezen elvek szerint három csoportba oszthatjuk. Az első csoport – a legmagasabb – képezi a rendezés gerincét. Ez az eget, a levegőt szimbolizálja (soe) és pozitív jelentése van. A rendezés folyamatában ennek az elemnek van a legnagyobb jelentősége. A leghosszabb ágat vagy virágot „valódi”-nak vagy „igaz”-nak is nevezik (sin). A második nagy csoport az embert (dzsin) jelképezi, annak magasba törő szándékát érzékelteti. Ez a csoport is pozitív jellegű. A virágrendezés alsó részében helyezkedik el a harmadik csoport, mely a földet (Hikae) szimbolizálja. Ez a negatív elem.

A virágrendezés meditatív jelleget kölcsönözött munkáidnak. Ezen kívül milyen más hatások „mérhetők” munkáidon?

Nagyon szeretem a zenét. Annak idején évekig a sepsiszentgyörgyi dzsessz-klub vezetője voltam. A nyolcvanas-kilencvenes években törzsvendége voltam minden brassói és nagyszombeni dzsessz-fesztiválnak. Ha feltétlen nevetek akarsz, John Coltraint és a free-dzsessz képviselőit hallgatom a legszívesebben. A klasszikusok közül pedig a bartóki zenének köszönhetek a legtöbbet.

A köztéri műveidről még nem kérdeztél.

Ilyen munkám látható Temesváron az egyetemi központban, Kovászna fürdővárosban pedig egy 54 négyzetméteres márványmozaik kompozíció díszíti a poliklinika kezelőrészlégének előcsarnokát. Szülővárosomnak három munkát is készítettem. A legnagyobb egy 60 négyzetméteres hegesztett fémből készült kompozíció, amely a Székely Nemzeti Múzeum melletti gimnázium homlokzatára került. Anyagiak híján sajnos kevés ilyen természetű megrendelés érkezett.

Még egy kérdés. Film- és dzsessz-klub szervezőjeként generációk művészeti érdeklődését befolyásoltad Sepsiszentgyörgyön. Szeretnél performanszokat is tartani nagy közönség előtt. A világhálót is bejárta az a 45 perces film, amelyet 2012-ben készítettél rólad. Grecsó István szaxofon és furulyaszó kísérete mellett a komáromi Monostor-erődben óriásfestményt készítettél, és a 45 perces produkció végén a művet feldaraboltad, majd szétszórtad a nézők között. Hogyan függ össze az ilyen természetű művészi produkció a monumentális festészettel?

Kiegészítik egymást. Mivel a monumentális festészetben sok minden kötött, ellentétéhez, a gesztusfestészethez fordultam, amely szinte teljes szabadságot adott számomra. Hasonlóképpen a performansz is. Három éve, 2012-ben, a performansz bemutatása alkalmán megkaptam a Párhuzamos Kultúráért díjat az életművemért.

Kiss Béla tanítványainak Ikebana-be-mutatója a sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtárban.

2013. szeptember

KAISER LÁSZLÓ BÚVÓPATAK-DÍJÁHOZ

Véghelyi Balázs

„A dramaturg a rendező barátja.” Nádasdy Kálmán aforisztikus mondását gyakran idézi könyvbemutatókon, irodalmi esteken egykori hallgatója: a Színház- és Filmművészeti Főiskola dramaturg szakának régi diákja. S ennek analógiájára mindig hozzátesszi: a kiadóvezető a szerző barátja. Kaiser László nemcsak szavakkal, hanem minden gesztusával erről tesz tanúságot a Hungarovox Kiadó vezetőjeként.

Magam is ezt érzem azóta, hogy első verseskötetemet kéziratát elküldtem neki. Az elmúlt tíz évben öt könyvem és egy zenei CD-m jelent meg a Hungarovox kiadásában. Emlékezetes könyv- és lemezbemutatók, vidéki utak, jó hangulatú beszélgetések emlékéit őrzöm, amelyek egy-egy pohár ásványvíz vagy rostos gyümölcslé társaságában zajlottak...

Megtiszteltetés olyan kiadó szerzőjének lenni, amelyik Baranyi Ferenc, Csoóri Sándor, Nemeskürty István, Temesi Ferenc vagy Dante, Puskin és Byron műveit is gondozta – hogy csak a Kossuth-díjakat említsem néhány – a kiadóvezetővel szólva – „vidéki szerző” mellett. Jó tudni azt is, hogy van még egy kiadó Magyarországon, amely nem irodalmi, politikai vagy generációs szekértáborokban gondolkodik, hanem kizárólag esztétikai és emberi értékekben. Így kerülhetnek egymás mellé középkori és középkori költők, idős és fiatal irodalmárok, élő klasszikusok és pályakezdők, ilyen vagy olyan eszmék elkötelezettjei, és azok is, akik semmilyen érdekcsoporthoz nem tartoznak, ezért – a kortárs kultúra logikája szerint – koron és körön kívülinek számítanak.

A Hungarovox Bt. (Kaiser László értelmezésében a „Bt” baráti társaságot jelöl) nemcsak könyvkiadót, hanem iskolát is működtet. Szinkronszínészek és -dramaturgok, szerkesztők, műfordítók sajátíthatják el a szakma alapjait – a szakma nagyjaitól. Néhány éve íróiskola is működik a XIII. kerületi Radnóti utcában: Kaiser László születése óta ott él, ír, tanít, szerkeszt, és igyekszik kibozogni a magyar kulturális élet összefüggéseit.

Néhány életrajzi adat, hogy érzékeltessem, mennyire sokoldalú embert ismerhetünk benne. 1953-ban született Budapesten. Érettségi után elvégezte a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola magyar-történelem, majd az ELTE Bölcsészettudományi Karának magyar szakát. A színházművészeti főiskolán 1983-ban végzett, dramaturg szakon. Rövid ideig jogot is tanult. Kedvenc íróját, Németh Lászlót idézem: „A műveltség nem ünneplőruha, amelyet hordani kell. A műveltség a helytállás segédeszköze, a kifejezés szerszáma, a vállalkozás fegyverzete.” Kaiser László ennek szellemében kamatoztatta, amit az iskolákban és az életben megtanult. Tanulmányai után és közben dolgozott segédmunkásként, könyvtárosként, színházi és szinkron-dramaturgként, szerkesztette a Szinkronika, a Műemléklap és a Polisz című folyóiratokat. 1995-ben indította el saját vállalkozását, a Hungarovox Oktatási Stúdió és Kiadót. Hite és energiája tiszteletet érdemel. Egy helyütt így fogalmaz: „Vannak olvasók és vannak potenciális olvasók. Minden egy irányba mutat: a könyvek, a kultúra, az olvasás, a versek segítségével lássuk, láttassuk a látszat mögötti valót és igazságot. S aki látja, az tényleg értelmiségi – se zsoldot, se gazdát nem keres. Van remény? Van remény!”

Kaiser László alkotóként is több műfajban jeleskedik. Verset, librettót, novellát, esszét, szociográfiát és kritikát egyaránt ír. Ki kell emelnünk interjúköteteit, amelyek közül öt életinterjú: Éri István régész, Magyar Ferenc újságíró, Hársing Lajos szinkron-dramaturg, Dallos Szilvia színművész és Dinnyés József daltulajdonos életébe és gondolkodásába ad mélyebb betekintést, az *Elfoglult beszélgetéseim* pedig húsz kislevelet tartalmaz. Kaiser László, ahogy a mindennapokban, úgy a könyvlapokon is kellemes és felkészült beszélgetőpartnernek bizonyul.

Novelláiban a saját múltjában megélt és környezetében tapasztalt élmények társadalmi tablóvá, korrajzává állnak össze, legyen szó a szocializmus évtizedeiről vagy napjainkról. Szerkezetük egyenes vonalú, mondatai világosak, szépen csiszoltak. Esszéiben, pályaképeiben

és kritikáiban is lényegre törő nyelven rendezi össze az ismert információkat és fejt ki személyes meglátásait, eredeti gondolatait. Különösen figyelemreméltó az *Elvált apák Magyarországon* című szociografikus esszéje. Statisztikai adatok és interjúk segítségével hívja fel a figyelmet az elvált és – különféle gyámügyi vagy bírósági anomáliák következtében – igencsak hátrányos helyzetű magyar apákra.

Bár több prózát írt, mégis elsősorban költőnek tekinthetjük őt. Első verseit a Vigiliában tette közzé 1979-ben, első önálló kötete, az *Üdvözlét a vándornak* 1996-ban látott napvilágot. Azóta rendszeresen publikál folyóiratokban, antológiákban. Verseiből egy csokorra valót Baranyi Ferenc olasz nyelvre fordított, több költeményét megzenésítették. Műveit ismerve nyugodtan kijelenthetjük: saját költői világot teremtett.

Verseinek legfontosabb jellemzői: a szűkszavúság és a mély érzelmek. Nem fél a sokak szerint divatjamúlt „nagy szavakról”, amelyek megtöltik szikár formájú, rövid költeményeit. Mik is ezek a „nagy szavak”? Isten, ember, haza, tisztesség, szerelem – és hasonlók. Ugyanazok, amelyekről Szabolcska Mihály és Ady Endre is írt. Két, egymással összehasonlíthatatlan költő. A különbség a formában és a nézőpontban mutatkozik meg. Egyikük nem tudott túllépni a megkövesedett formán és hangon, míg a másik új idők új dalaiban szólt ugyanarról, amiről előtte Balassi Bálint, Berzsenyi Dániel vagy Petőfi Sándor. Egyikük csak őrző volt, a másik egyszerre őrző és újító. Kettejük szembenállása modellértékű a magyar irodalomban. Kaiser László az őrző és újító költők közé tartozik. Néhány sorban, néhány versszakban kemény társadalomkritikát fogalmaz meg, miközben teljes átéléssel ír hazáról, szerelemről, barátságáról, az együvé tartozás eltérhetetlen kötelekeiről.

Így látja a kort, amelyben él és alkot:

*Nappalok üszkösödnek
fények éjszakához szöknek
sötétségben dorbézolnak
kelő nyugvó vaksi holdak*

Dérré dermed a parázs?

Erőt meríteni és menedékkért szeretteihez fordul. Verseinek két nagy műszáját ismerjük: feleségét, Pereszlényi Helgát, aki egyúttal a munkában is társa, illetve lányát, Helgát, akizhez az apai szeretet különösen szép vallomásait írta. Például a *Harmatkezed* címűt:

*Kezed könnyű, mint a harmat,
harmatkezed ideadjad,
gyermekkezed nagy kezembe
végtelenből végtelenbe...*

Végtelen szeretet, négy sorban. Eszünkbe juthatnak erről Weöres Sándor *Pára* című versének sorai:

*„Tág a világ,
mint az álom.*

*Mégis elfér
egy virágon.”*

Örülök, hogy – viszonzva sok dicséretét – ma este én méltathattam őt – azzal a meggyőződéssel, hogy a Papp Árpád Búvópatak-díj 2015-ben is méltó kezekbe kerül.

Kedves Laci! Újabb elismerésedhez szívből gratulálok, és további termékeny, boldog éveket kívánok neked!

FERKÓ BÁCSI

Dinók Zoltán

Ferkó bácsi, ha nem rejtvényt fejtett, vagy nem a gyerekeivel beszélgetett, illetve nem az unokáival játszott, mindig csak politizált. Rózsika, a felesége rá-rászólt, hagyd már abba, nem konyítasz te ehhez.

– Még hogy nem!

Kiment a konyhába, rágyújtott s dicsérni kezdte a gulyáskommunizmust.

– Akkoriban volt munkája mindenkinek!

– Minek neked a munka? – kérdezte Rózsika.

– Nem nekem, te, például a gyerekeimnek!

– Jó szakmájuk van, csak idő kérdése, hogy dolgozzanak!

– És ki nevelt Olgából tanárnőt, Jenőből meg közgazdászt? Véletlenül nem a gulyáskommunizmus?

– Én talán nem tettem értük semmit?

Ferkó bácsi a cigarettafüstöt erősen a konyha kellős közepébe fújta, majd elmélázott. Olga bejött a konyhába. Nézte szánakozva az apját. Ferkó bácsi rávigyorgott:

– Szeretnél már tanítani, mi?

– Fogok is apa, nyugodj meg!

Ő is rágyújtott, aztán mindketten elmerengtek. Annak idején, amikor Olga kislány volt, Ferkó bácsi sokat mesélt neki a vallásháborúkról, a világháborúkról is, meg az élet dolgairól, a fiúkról. Olga belátta, hogy az apja jó politikusi alkat. Ám Olgának felnőtt fejjel egészen más nézetei, gondolatai voltak az ún. gulyáskommunizmusról. Nem is nevezte annak. Szerinte zsarnokság volt az. Jenő is kijött a konyhába.

– Mi van veled, apus?

– Fiam, az apádat mindenki, aki ismerte, szívós embernek könyvelte el!

– Húha!

Rózsika közben egy csésze kávéval töltött mindenkinek. Ferkó bácsi kezdett paprikás lenni:

– Közgazdász vagy, Jenő fiam, én tanítottalak meg arra, mi az az infláció!

– Az iskolában olyat is tanultam, amire te nem tanítottál meg! – mondta hidegen Jenő

– No ne mondd!

Jenő kivonult a konyhából.

Ferkó bácsi még mérgesebb lett.

– Hogy beszél ez velem?

– Semmi rosszat nem mondt!

– Még hogy nem!

Olga elnyomta a csikket, ő is bevonult a nagyszobába. Ferkó bácsi kicsit elszégyellte magát. Nem akart ő a világról se rosszat vagy sértőt mondani. Másokat, sokat megbántott már, de pont a gyerekeivel nincs ez szándékában. Rózsika főzni kezdett. Ferkó bácsi meg – mivel érezte, hogy feleslegesen rontja itt a levegőt – fogta kevéske pénzét, vette a kabátját, s ment egyenest az ivóba. Este tíz óra körül a családja kezdett aggódni érte. Pontban tizenegykor Ferkó bácsi beesett az ajtón. Lihegett, mint a megkergetett kutya. Felesége jobbnak látta, ha lefejteti.

Másnap reggel a család három tagja – Ferkót leszámítva – együtt reggeliztek. Hirtelen megszólalt Olga telefonja. Olga felvette, beszélni kezdett. Szemei felcsillantak, Rózsika elmosolyodott.

– Oké, rendben! – mondta Olga – s letette a kis fehér mobilt.

– Mi az, lányom?

– Munkalehetőség. Gyerekeket fogok tanítani a hatodik kerületben.

– Nahát! Ez nagyszerű!

Pár perc múlva Ferkó bácsi is megjelent a konyhában. Kávéval ivott. Reggelizett. Rágyújtott. Látta Olgát, hogy boldogságtól mámoros a fizimiskája.

– Veled mi van?

– Dolgozni fogok, apa!

– Tudtam én... hogy értesültél?

– Nemrég hívtak telefonon. A hatodik kerületben fogok gimnazistákat tanítani. Történelmet.

– Jól van, büszke vagyok rád.

– Én is szeretlek téged.

Majd Ferkó bácsi elnyomta a csikket, s nem tudta megállni, hogy Olgának ne magyarozza el még egyszer a gulyáskommunizmus lényegét.

A vers születése

Pákolitz István

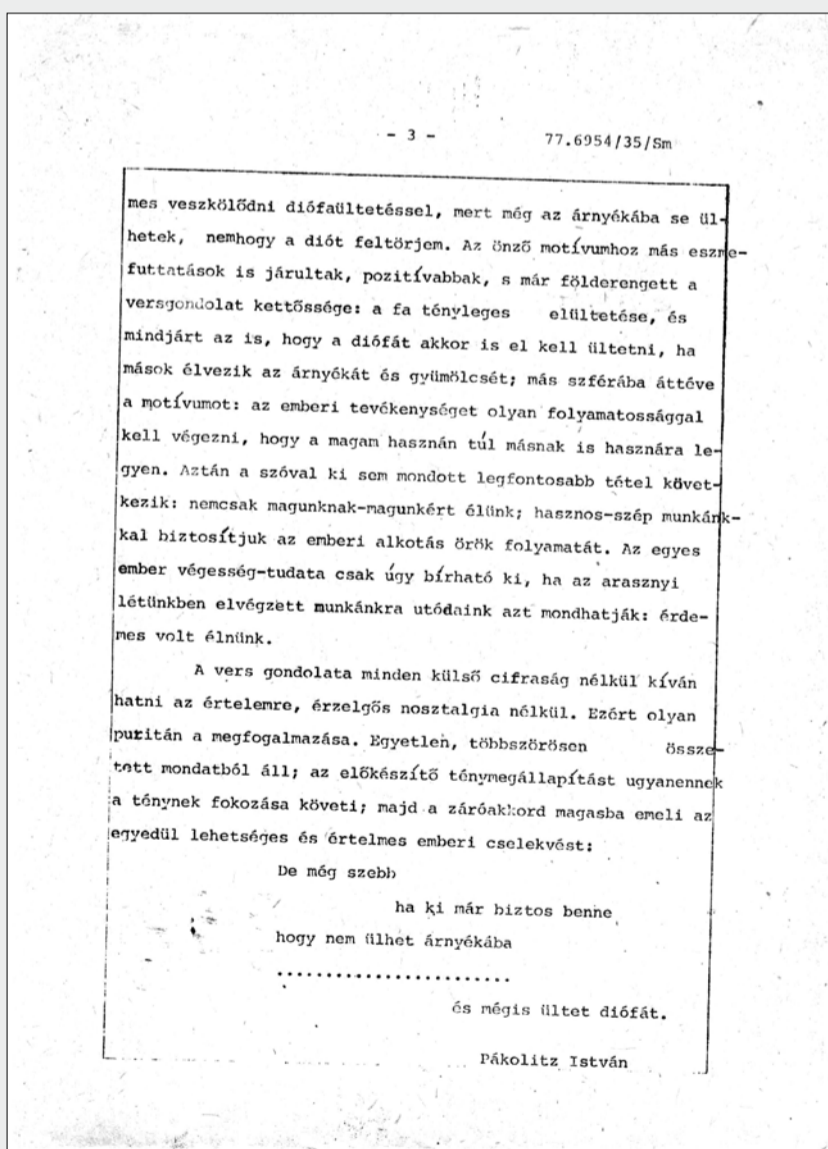
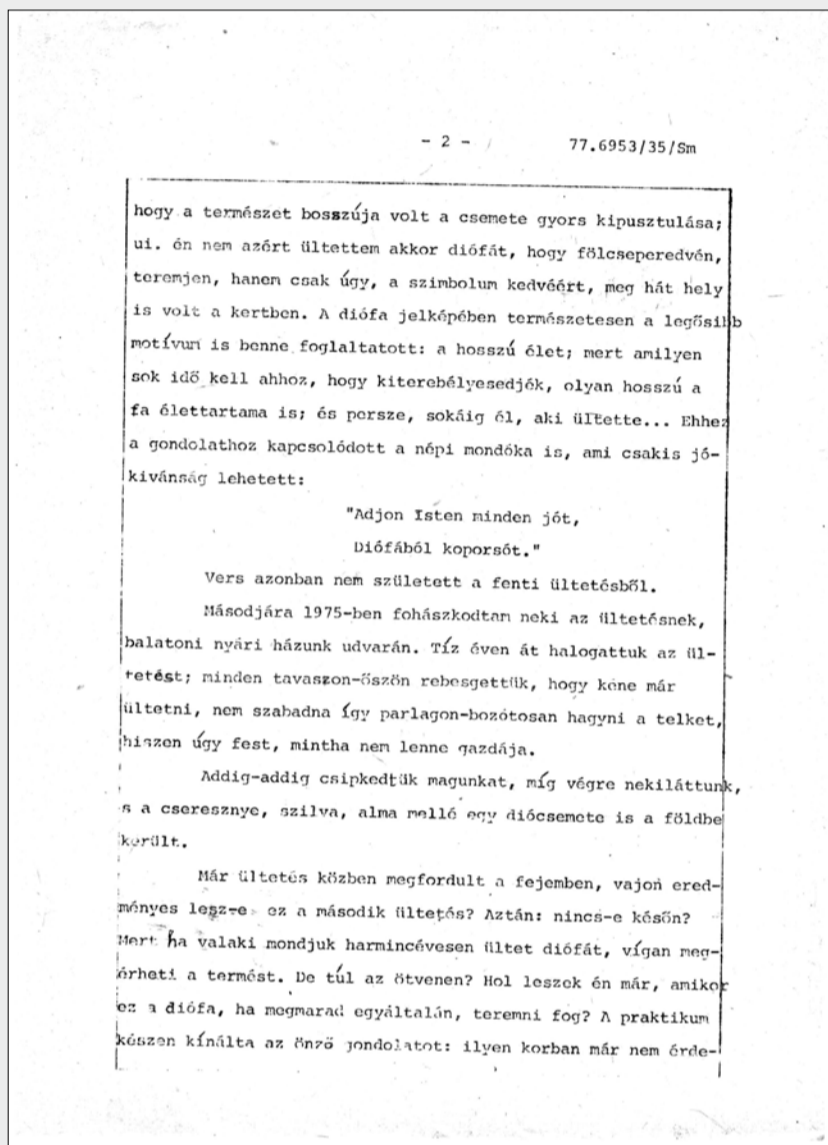
DIÓFA

Életemben két alkalommal ültettem diófát. Először 1952-ben feleségem családi házában kertjében tettem földbe egy csemetét; ám nagyon kezdetlegesen ültethettem el: három hónap múltán teljesen elsorvadt. Az is lehet, hogy a természet bosszúja volt a csemete gyors kipusztulása; ui. én nem azért ültettem akkor diófát, hogy fölcseperedvén, teremjen, hanem csak úgy, a szimbólum kedvéért, meg hát hely is volt a kertben. A diófa jelképében természetesen a legősibb motívum is benne foglaltatott: a hosszú élet; mert amilyen sok idő kell ahhoz, hogy kiterébélyesedjék, olyan hosszú a fa élettartama is; és persze, sokáig él, aki ültette... Ehhez a gondolathoz kapcsolódott a népi mondóka is, ami csakis jókívánság lehetett:

Vers azonban nem született a fenti ültetésből. Másodjára 1975-ben fohászoltam neki az ültetésnek, bala-

Szép ha idejében ültet diófát
árnyékába ülhet
betakaríthatja gyümölcsét
és remélheti
hogy az a bizonyos hat szál deszka is
kikerül belőle

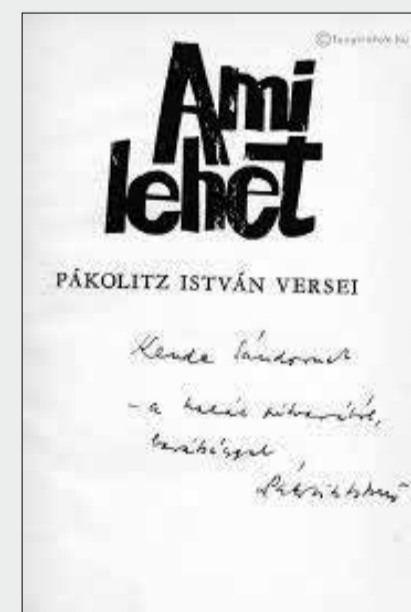
De még szebb ha ki már biztos benne
hogy nem ülhet árnyékába
a diót sem törheti föl
s az is mindegy
milyen fából tákolják össze
a végső ágynak valót
és mégis ültet diófát

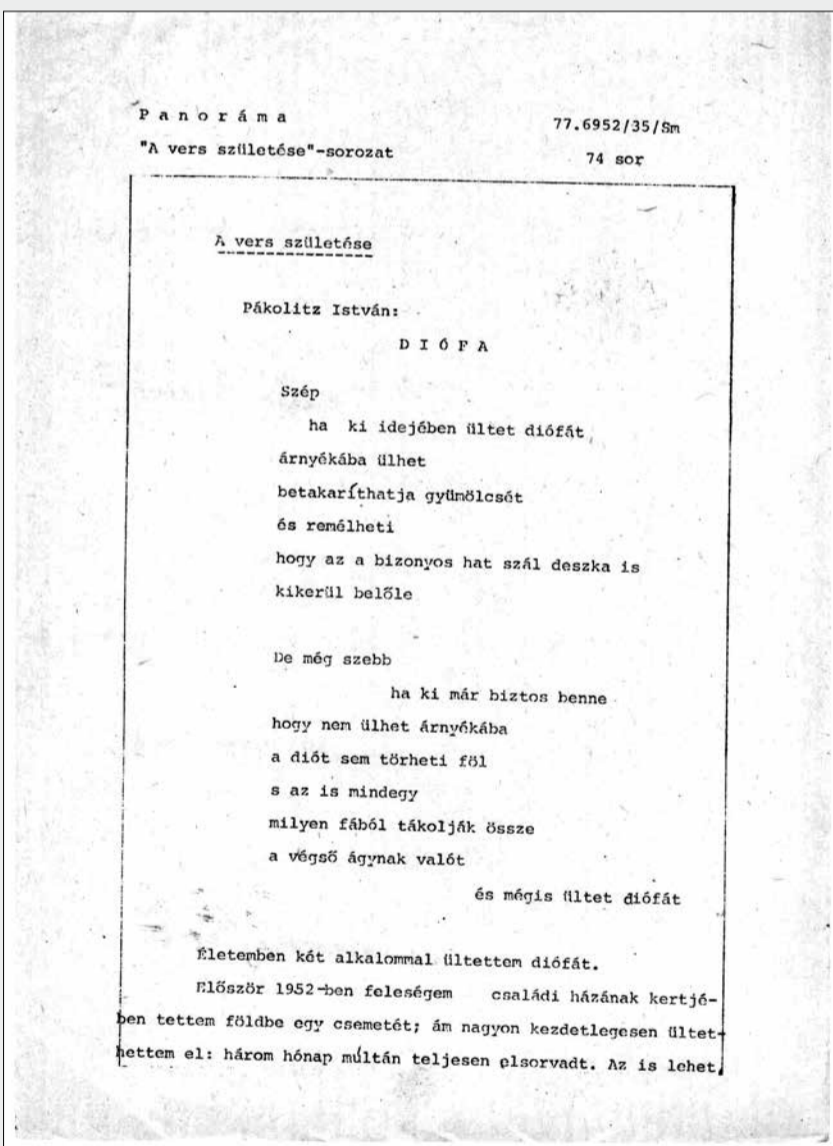
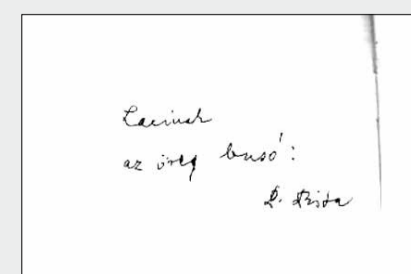
a második ültetés? Aztán: nincs-e későn? Mert ha valaki mondjuk harmincévesen ültet diófát, vígan megérheti a termést. De túl az ötvenen? Hol leszek én már, amikor ez a diófa, ha megmarad egyáltalán, teremni fog? A praktikum készen kínálta az önző gondolat: ilyen korban már nem érdemes veszkölni diófaültetéssel, mert még az árnyékába se ülhetek, nem-hogy a diót feltörjem. Az önző motívumhoz más eszmefuttatások is járultak, pozitívabbak, s már földrengett a versgondolat kettőssége: a fa tényleges elültetése, és mindjárt az is, hogy a diófát akkor is el kell ültetni, ha mások élvezik az árnyékát és gyümölcsét; más szférába átvéve a motívumot: az emberi tevékenységet olyan folyamatos-sággal kell végezni, hogy a magam hasznán túl másnak is hasznára legyen. Aztán a szóval ki sem mondott legfontosabb tétel következik: nemcsak magunknak-magunkért élünk; hasznos-szép munkánkkal biztosítjuk az emberi alkotás örök folyamatát. Az egyes ember végesség-tudata csak úgy bírható ki, ha az arasznyi létünkben elvégzett munkánkra utódaink azt mondhatják: érdemes volt élnünk.

A vers gondolata minden külső cífraság nélkül kíván hatni az értelemre, érzélgős nosztalgia nélkül. Ezért olyan puritán a megfogalmazása. Egyetlen, többszörösen összetett mondatból áll; az előkészítő ténymegállapítást ugyanennek a ténynek a fokozása követi; majd a záróakkord magasba emeli az egyedül lehetséges és értelmes emberi cselekvést:

De még szebb ha ki már biztos benne
hogy nem ülhet árnyékába
.....
és mégis ültet diófát.

* A fenti címmel Angyal János irodalomtörténész, kritikus indított el egy vallomásos sorozatot a hetvenes években. Az általa összegyűjtött renthagyó írásokat lapunk folyamatosan közölni fogja.

toni nyári házuk udvarán. Tíz éven át halogattuk az ültetést; minden tavasz-őszön rebesgettük, hogy kéne már ültetni, nem szabadna így parlagon-bozótosan hagyni a telket, hiszen úgy fest, mintha nem lenne gazdája.

Addig-addig csipkedtük magunkat, míg végre nekiláttunk, s a cseresznye, szilva, alma mellé egy diócsmete is a földbe került.

Már ültetés közben megfordult a fejemben, vajon eredményes lesz-e ez

ÚTJELZŐK KELLENEK

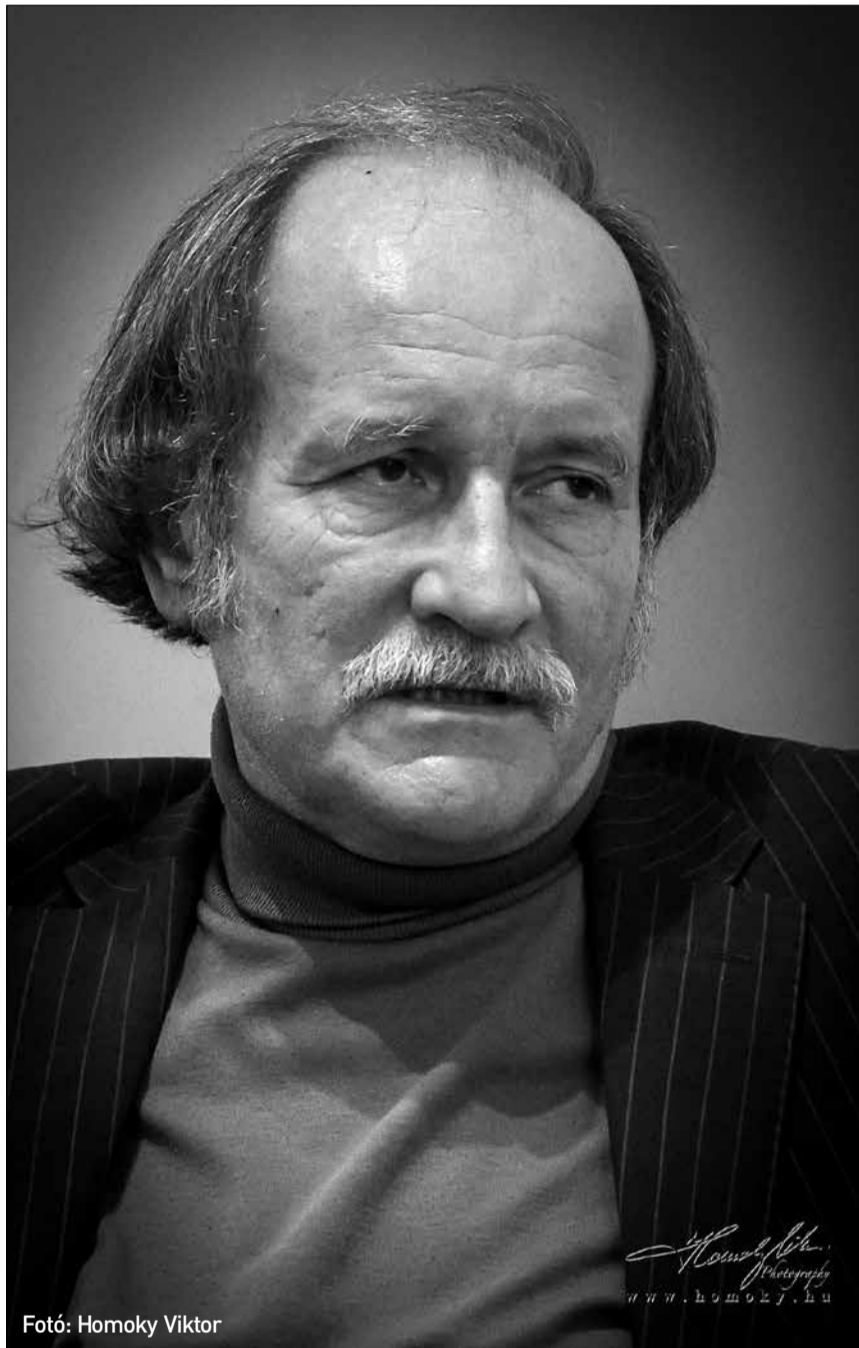
Beszélgetés Bakonyi István József Attila-díjas íróval

Fazekas István

Kezdjük ezt a beszélgetést a szülőföld inspirációjával! Hogyan nevelgettél és szövegíratott téged a család és a faluközösség, melybe beleszülettél, s maga a táj, melyben kinyílt a szemed a világra? Meséld nekünk egy kicsit a gyermekkorról!

Azt hiszem, mindenki számára fontos, hogy legyen egy szűkebb tér, amelyből vétetett. Egy város vagy falu, egy utca, egy ház, egy udvar. Nekem mindez Bodajkon adatott meg. Egy Székesfehérvártól mintegy húsz kilométerre levő négyezres faluban, a Bakony és a Vértes között, a Móri-árokban. Szép táj ez, sokan kirándulnak erre felé. Én is nagyon szeretem a közeli Gaja-völgyet vagy éppen a csókakői várat. Igaz, most város már Bodajk, bár ebben azért nyilvánvalóan érzek némi túlzást. De nagyon boldog voltam, amikor néhány hónappal ezelőtt megkaptam a díszpolgári címet. Ott, ahol nevelkedtem, ahol testvér nélkül szüleimmel, anyai nagypapámmal és nagynénimmal éltem 18 éves koromig. (Azért testvér nélkül, mert születésem után hat esztendővel halva született egy kishúgom, és ezt anyám haláláig nem tudta kiheverni.) Ahova a négyéves ukrainai hadifogásból 1948 karácsonyán hazatért apám, és ahol már előtte udvarolt anyámnak. Aki hűségesen várta, pedig a „jóakarók” halálhírét is terjesztették. Egyébként apám nem is volt katona, hanem mint levétképzős szedték össze őket pápai tanítóképzős korukban. Így rabolta el a kor talán legszebb éveit. Aztán befejezte a tanítóképzőt, de igazából nem volt kedve a tanításhoz. A balinkai szénbányánál dolgozott mindvégig különböző gazdasági munkakörökben. Úgy érzem, pedagógusi álmait nekem sikerült megvalósítanom.

Szeretettel teljes légkör vett körül, egy hagyományos református környezetben. Anyám csak rövid ideig volt munkakörben, többnyire háztartásbeli volt. Így én nem is jártam óvodába. Az is az igazsághoz tartozik, hogy szüleim, főleg persze anyám az átlagnál jobban óvtak a veszélyektől. Emlékszem a konfirmációra abban a templomban, amelyhez családom számos eseménye fűződött. Egyébként mi voltunk az utolsó konfirmandusai Bakó Zoltán esperesnek, aki nem sokkal ezek után meghalt. Mindmáig ő testesíti meg a szememben a református lelkipásztor alakját. Meg azt is tudom, hogy a második világháború idején anyai nagypapám mentette meg az egyházközség kelyheit és értékeit. És az általános iskolához is sok emlékem fűződik. Ahol gyorsan kiderült, hogy a technikához nem sok érzésem van... És ahol a történelemtanár, Ruprecht György és fia, Ottó, a magyartanárunk és osztályfőnökünk hatott rám leginkább. Ő mondta nekem nyolcadikos koromban, hogy Németh László a legnagyobb magyar író. De említhetem Vágó Józsefnét, Olgi nénit, a környék legjobb oroszstanárát is. Amúgy eléggé visszahúzódo, nem könnyen barátkozó gyerek voltam. Sokat betegeskedtem is, egészen a mandulaműtétemig. De ezzel is összefügg gyermekkorom egy kedves alakja: dr. Cserhádi Károlyé, aki meg mindmáig a „doktor bácsit” jelenti számomra. Posztumusz díszpolgára Bodajknak, és szobor is őrzi az emlékét. Meg Jankovich Ferenc *Csepp a tengerben* c. naplóregénye, amely Bodajkon játszódik, mivel az író és családja a háborús időket itt vészelte át. Ebben orvosunk Bükkháti néven szerepel, Bo-

Fotó: Homoky Viktor

dajk pedig Szentkút néven. Ez utóbbi azért is találó, mert a hagyomány szerint István király is gyakran jött ide Fehérvárról, és nyilván ezzel függ össze az is, hogy ez a település a környék leghíresebb búcsújáró helye.

Később persze elkerültem innen, de mindig szívesen mentem és megyek vissza. Ahol sajnós, már gyerekkoromban emberei közül alig él valaki, néhány unokatestvérem és rokonom kivételével. Emlékszem, gyerekeink is mennyire szerették az ottani világot, a természet közelségét.

Hogyan lettél a magyar irodalom szerelmese?

Ez azért nem ment olyan könnyen. Bár elég sokat olvastam, ma is az orromban érzem a régi könyvek és a könyvtár illatát, de a gyerekkorban nem gondoltam arra, ami később kialakult bennem. Én is olvastam indiánregényeket, és az iskolában sem hagytam ki a kötelezőket. Nyolcadikban Radnóti Miklós volt a legkedvesebb költőm. Sorsa nagy hatással volt rám. Nagyon szerettem *Nem tudhatom* c. versét, amit ma is a huszadik század *Szózatának* tartok. Ahogy mostanában szoktam mondani: Radnóti a halál torkában írta meg hazaszeretetről tanuskodó művét, és nem jól fűtött külföldi kávéházakban becsmérelte hazáját... Később, a székesfehérvári Teleki Blanka Gimnázium angol tagozatán is inkább a történelem érdekelt. Olyannyira, hogy a Pécsi Tanárképző Főiskolának előbb a történelem–orosz szakára jelentkeztem, de arra nem vettek fel. Ezt egyébként ma már egyáltalán nem bánom... Aztán a magyar–angol szakra már sikerült be-

jutnom. Erre főként anyám biztatott. Az irodalommal mélyebben ott és akkor, Pécsen, főiskolás koromban kezdtem foglalkozni. Olyan kiváló és nagy hatású tanárok inspirációjára, mint Bécsy Tamás, Péczely László vagy Szerderkényi Ervin. Ott, az *Universitas* c. egyetemi lapban írtam először irodalmi tárgyú írásokat (akkor még előbb Kovács István néven), és 1976-ban az ugyancsak pécsi folyóiratban, a *Jelenkorban* jelent meg első recenzióm. Ez a dél-dunántúli város egyébként is legszebb diákkorom színhelye. Élveztem a várost, a környezetét, a kultúráját, kivételes légkörét. Később elvégeztem az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a kiegészítő magyar szakot is, és ott doktoráltam Király Istvánnal és Czine Mihálynál Németh László életművéből. És 1976 óta folyamatosan jelennek meg írásaim a legkülönbébb folyóiratokban. Előbb B. Kovács István, majd a *Kortárs* 1978/8. száma óta Bakonyi István néven. Májig 632 folyóiratközlem és 26 könyvem van. Ez utóbbiak között vannak kismonográfiák, vegyes tartalmú kötetek, naplók és interjúk is.

Sokat foglalkoztál Németh Lászlóval. Tudnád-e összegezni epigrammatikusan az ő munkásságát? A mai politikai és kulturális viszonyok között megfogalmazható-e még a „harmadik út” gondolata? Van-e egyáltalán létjogosultsága és aktualitása?

Ama bizonyos disszertációmban én Németh László epikai útját elemeztem. Azok közé tartozom, akik a regényírókat tartják benne a legtöbbre, és akik az *Iszonyt* és a *Gyászt* a világirodalom élvonalához sorolják. Például a lélektrani ábrázolás mélysége, a pontos társa-

sokát köszönhetek. Ő a magyar dámaelmélet nagy tudósa volt, és sokan tőle tanultuk meg, hogy miképpen lehet műveket elemezni. De a Németh László-kutatás nagy alakjait is sorolhatom: Vekerdi Lászlót, Grezsa Ferencet, Kocsis Rózsát, Sándor Ivánt, Cs. Varga Istvánt, Monostori Imrét, Olasz Sándort, Fűzi Lászlót. Ez akkor, amikor indultam, egy nagy szellemi család volt. Aztán a sors meg a rendszerváltás úgy hozta, hogy mindez ma már múlt. Egyébként is: nehezen békülök meg azzal, hogy világunkban minden szét-szabdalt, azzal, hogy egymásnak feszülnek azok is, akik gyakran egy táborhoz tartoznak. Persze nemcsak a politika tehet erről, megvan az egyéb szereplők felelőssége is ebben a tekintetben. És az ilyen korban különösen fontos, hogy legyenek az embernek olyan példái, akik útjelzők is egyben. Közvetve az általam tisztelt szépirokat is ide sorolom. Pilinszkyt épp úgy, mint Nagy Lászlót, Németh Lászlót épp úgy, mint Örkényt, de mondom Csoóri Sándor, Bella István, Takács Imre, Kalász Márton, Sobor Antal vagy éppen Buda Ferenc nevét is. De szűkebb pátériában is működtek és működnek olyan tudós tanárok, akikre mindig felnézem, elsősorban Mohácsy Károlyra és Román Károlyra gondolok.

Mi a véleményed regényirodalmunk és novellairodalmunk mai állapotáról?

Németh László után többet foglalkoztam lírával, mint prózával, de azért nyilvánvalóan van minderről véleményem. Először is, éppen a Németh László-i minőségeszmény jegyében azt tartom, hogy kánontól és egyéb hovartartozástól függetlenül találhatunk értéket mindegyik oldalon. Nem kétséges, hogy napjaink regényirodalmának élvonalához Jókai Anna épp úgy hoz-

Kiket tekintesz mestereidnek? (Itt a választ röviden indokold is, kérlek!)

Az előbb már említett tanáraimat elsősorban. Bécsy Tamásnak különösen

zátartozik, mint Esterházy Péter. Több nevet is mondhatnék, de ugye nyilvánvaló, hogy mire gondoltam. Azt viszont én is úgy gondolom, hogy az un. rendszerváltás nem hozta meg azt a szenzációt, amit sokan vártak. Kiderült, hogy nem maradtak a fiókban valódi remekművek. Ugyanakkor az is igaz, hogy változatlanul hiányzik egy olyan mű, amely nagy mélységekben leírja az elmúlt évtizedek változásait. Persze az is látható, hogy a fő irányok nem erre tartanak. Természetesen vannak a kevésbé ismertek között is olyan szerzők, akiknek művei maradandóak. Hogy csak egy példát említek: kár, hogy az irodalmi közvélemény kevésbé ismeri a Fehérváron 2010-ig élt Sobor Antal regényeit és novelláit. Ő írta meg még a hat-

Monográfiát írtál Petrőczy Éváról, Bella Istvánról, Tamás Menyhérről, Serfőző Simonról, Sobor Antalról, Takács Imréről, Pék Pálról. Van-e ezeknek a monográfiáknak közös „gyűjtőpontja”? (Itt arra is térj ki, hogy hogyan állítanád ezeket az alkotókat a mai ifjúság elé!)

Aki járatos az irodalomban, az láthatja, hogy a fenti szerzők, ha nem is egy utat jártak, azért van közöttük szellemi rokonság. Az is igaz persze, hogy voltak felkéréseim. Például annak idején szerettem volna kismonográfiát írni a Kortársaink sorozatba – Tamás Menyhért után – Buda Ferencről, de Székér Endre ezzel megelőzött. Akkor beszéltek meg Rónay Lászlóval, a sorozat szerkesztőjével, hogy a Hetek egy má-

zámhoz. Takács Imre itt élte élete nagy részét, Bella is innen származott, Sobor szinte mindig itt élt. A többiek nem, de hozzájuk meg a már emlegetett hasonló gondolkodásmód fűz. Petrőczy Éva költészete nehezen sorolható be az ismert kategóriákba. Nagy örömmel kuttattam lírai pályáját, a végső tömörségre törekvő versvilágát. Hozzá talán főleg a protestantizmus iránti vonzódás fűz elsősorban. Hasonlóképpen nagyra tartom Serfőző Simon költészetét és prózáját is. Hozzá tartozik mindehhez, hogy ama bizonyos, első, *Jelenkor*-beli publikációm az ő nevéhez fűződik, hiszen Szederkényi Ervin felkérésére írtam recenziót *Ma és mindennap* c. verseskötetéről. És hogyan állítanám őket a mai ifjúság elé? Nehéz kérdés, és most

alkotó és a befogadó között. Szakmailag hitelesen. Van sok olyan kritikus és irodalomtörténész, aki ezt hitelesen teszi. Az előbb már emlegetett megosztottság és szétszabdaltság persze itt is látszik. Fontos, hogy az irodalomtudomány friss eredményeit is fölhasználja a kritikus, hiszen ebben is mindig sok az újdonság. Ennél is fontosabbnak tartom, hogy veretes magyar nyelven szóljon az ember, s ha lehet, közérthetően. Ez azért mondom, mert gyakran csábító a modernnek tartott terminus technicusok használata, és ebben bizony sokszor a divat és az öncélúság is szerepet játszik.

Min dolgozol éppen?

Ahogy már említettem, a kritikák és a tanulmányok mellett interjút és naplót is írok. Ez utóbbit 1996 óta, amikor fehérvári irodalmár barátom, Bobory Zoltán arra buzdított, hogy gyakoroljam ezt a műfajt, hiszen annyiféle mozgok, annyiféle rendezvényen részt veszek. Megfogadtam a tanácsát, és azóta – néha megszakításokkal ugyan, de – írom a naplót. Eddig két kötet is megjelent *Nap-lom*, illetve *Nap-lom*, 2.

címmel, és mindkettő alcíme *Fehérvári krónika*. Most írom gépbe a harmadik kötetet, amely valószínűleg még az idén megjelenik, a Vörösmarty Társaság kiadásában. Én egyébként ebben a műfajban Fodor Andrást tartom a számomra követhető példának. Az ő hajdani naplói is krónikák, mégpedig úgy, hogy bennük van az egész megélt korszak oly sok jellemzője. Persze a napló tartalmazza az ember személyes jegyzeteit is, de én azokat nem viszem túlzásba. Ezenkívül folyamatosan írok – különböző folyóiratoknak – kritikát. És van egy nem oly távoli tervem is: szeretnék Péntek Imre költészetéről könyvet írni. Eddig is sokat foglalkoztam vele, és persze a személyes ismeretség is inspirál. Arról nem is szólva, hogy másfél évtizedig volt a főszerkesztőm az *Argus* c. folyóirat kötetlékében (ez a lap azóta, sajnos kimúlt), Székesfehérváron. És most, hogy néhány hónapja nyugdíjba jöttem a Kodolányi János Főiskoláról, azért a tanítástól sem szakadtam el teljesen, hiszen fél állásban tanítok magyart a székesfehérvári Gorsium Művészeti Szakközépiskolában. Ott, ahol Gergő fiam meg a basszusgitárt tanítja...

Fotó: Virágh Ildikó

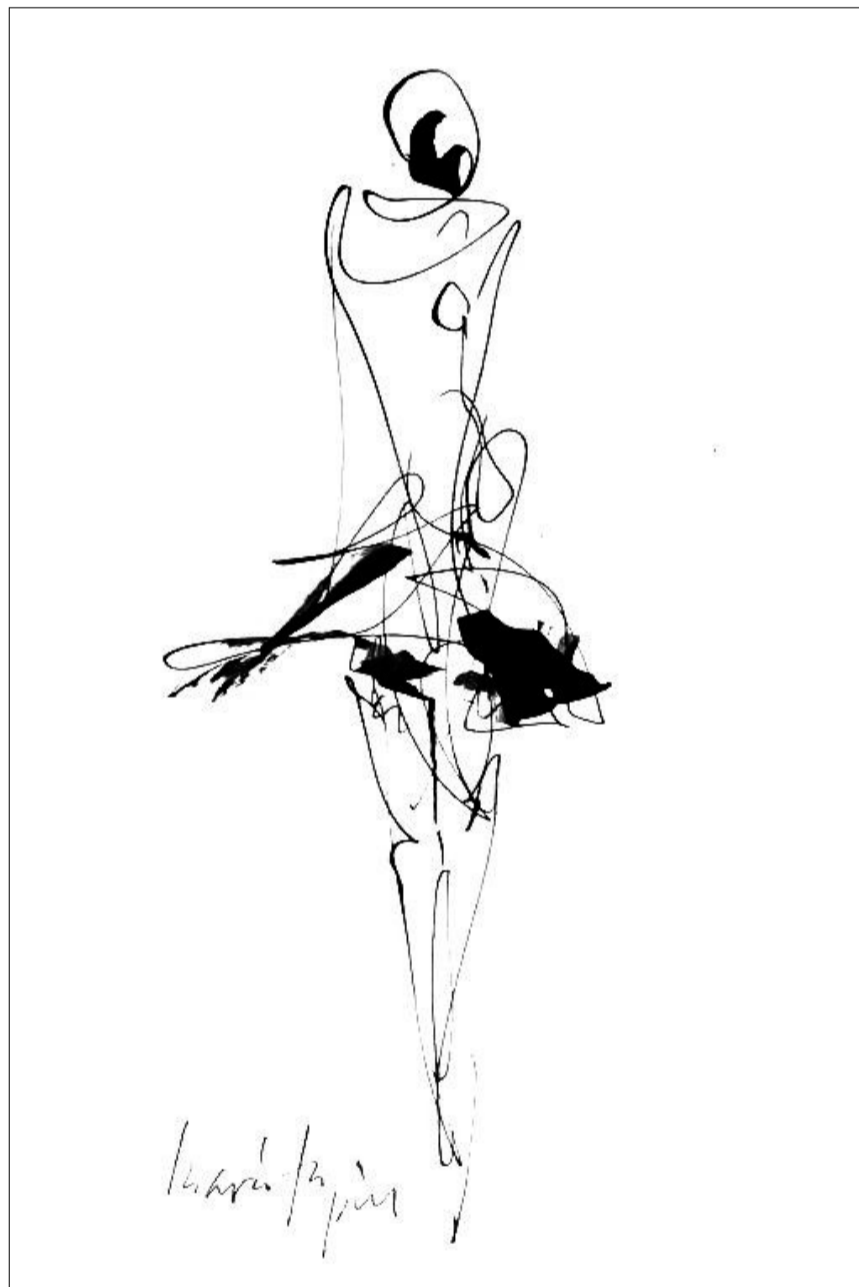
vanás évek elején *Az éjjel hazamentek a katonák* címmel azt a novellát, amely a modern próza eszközeivel szembesítette az első között az olvasókat a doni katasztrófával. Akkor, amikor erről nem nagyon illett szólni. Egyébként a Magyar Rádió is feldolgozta ezt a remekművet, kiváló szereposztásban. És remek történelmi regényei is vannak, pl. a *Hosszú háború* és a *Perelj, Uram!* De mondok egy viszonylag friss élményt is: Hász Róbert *A Vénusz vonulása* c. regényét. Hasonlóképpen sokra tartom Petőcz András legutóbbi regényeit is, melyek számomra nagy meglepetést keltek azok után, hogy őt főleg költőnek ismertem meg. Nagyon színes a mai magyar próza, tele fiatal tehetségekkel. Persze ma még nem könnyű ebben sem a tisztánlátás.

sik alakjával, Bella Istvánnal szívesen foglalkoznék. Személyesen is ismertem a szűkebb hazánkhoz annyira kötődő költőt, nagyra becsültem, és foglalkoztam is korábban vele. Így írtam meg a róla szóló könyvet, aminek megjelenése idején lett Pista Kossuth-díjas. Egyébként akikkel foglalkoztam, az én megítélés szerint rokonságot mutatnak a már emlegetett minőségeszményre. Az sem titok, hogy többségük a jobb szó híján nép-nemzetinek nevezett irányhoz tartoznak. Persze gyorsan hozzá is teszem, hogy irtózom a skatulyáktól, de azért a tisztánlátás kedvéért én is használok ilyen fogalmakat. Az is fontos számomra, hogy az esetek többségében olyan életművekkel foglalkoztam, amelyek létrehozói valamiképpen kötődtek az én szűkebb ha-

nem kívánok kitérni az olvasás és az ifjúság mai viszonyára. De azt vallom, önmagunk megismeréséhez épp úgy sokat adhatnak ezek az alkotók, mint a magyar sors vállalásához. Példát mutatnak hűségéről és hitéről, vallanak szerelemről és szabadságról.

Miképp vélekedsz a mai kritikáról, hogyan látod, értékeled?

A kritikának szerencsére nincs olyan súlyos szerepe, mint például az ötvenes években volt. Az persze nem jó, hogy mintha a másik véglet korát élénk. Gondolom, nem sokan olvasnak manapság kritikát, recenziót. Ebben a szakma is felelős persze. A tanulmányokkal együtt ennek a műfajnak az a legfontosabb feladata, hogy közvetítsen az

TÖBBET LÁT, AKI TÁVOLABBRÓL NÉZ

Bognár Nándor

Rendszerváltás utáni történelmünk nincs sem elég közel, sem elég távol ahhoz, hogy éles, egyszerszoros képpünk legyen róla. De meg is fordíthatjuk a kijelentést: túl közel van hozzánk, így olykor heves viták tárgya, ám ahhoz már kellőképpen távoli, hogy a részletek már-már a feledés homályába veszzenek. Ebben a köztes állapotban különös súlya van az egykori szemtanúk és a külső szemlélők szavainak, akik olykor teljesen más nézőpontból értelmezik a történeteket, mint az átlagpolgár. Tar Pál ráadásul ezt a kettősséget egyetlen személyben egyesíti: a kilencvenes évek elejétől 2002-ig tanácsadóként és dip-

lomataként aktív alakítója volt – még ha csak a háttérből is – a magyar politikának, azóta pedig franciaországi otthonának perspektívájából figyelő és értékelő mindazt, ami Magyarországgal történik.

Tar Pál a kötet előszavában hangsúlyozta: a szerzővel, Koncz Attilával folytatott háromnapos beszélgetésük során áttekintették Magyarország politikai, gazdasági és társadalmi problémáinak egy részét, azokat, amelyekről tapasztalatai és emlékei vannak – abban bízva, hogy így hozzá tudnak valamelyest járulni megértésükhöz és nemzetközi keretbe helyezésükhöz.

Az egykori diplomata kérdezőtársa pedig azt is elárulta: munkamódszerük rendkívül egyszerű, egyszerszoros szigorú volt:

– A témaköröket már jó előre, írásban egyeztetjük, hogy legyen elegendő idő a felkészülésre. Ennek során a legfontosabb friss szakirodalmi eredményekről, megállapításokról is értesíthetjük egymást. A rendelkezésünkre álló idő rövidege miatt eldöntöttük, hogy valamennyi kérdéskörre egy-másfél órát tudunk fordítani. Ezt persze könnyebb volt elhatározni, mint betartani... A napi munkát csak az étkezésekkel szakítottuk meg, a következő reggel pedig újrazekedtük. Fárasztó volt ennyi időn keresztül koncentrálni, de be-

szelgetőpartneremen ebből semmit sem vettem észre, és azt gondolom, eszmecseréinknek a kötetben olvasható leirata is egyenes színvonalról tanúskodik.

Tar Pál negyedszázad alatt összegyűjtött tapasztalatainak a lenyomata és egyben összegzése tehát a kötet, amelyben a Koncz Attila kérdéseire adott válaszok sorra veszik közelmúltunk legfontosabb történéseit és meghatározó nemzetközi szervezeteit: a rendszerváltástól a pénzügy világválságig, a NATO-tól az Európai Unióig.

(Koncz Attila: Többet lát, aki távolabbról néz – Beszélgetések Tar Pállal. Szent István Közhazsnú Alapítvány)

„A VERS AZ ÉLETEM...”

Beszélgetés Balajthy Ferenc költővel

Bakonyi István

Balajthy Ferenc Székesfehérváron él, ma már nyugdíjas pedagógus. Nem régen jelent meg tizenhatodik verseskötete, az *Aranyozott parancsikon*, a Vörösmarty Társaság kiadásában. A kötetet lezáró, *A szent vér* c. szonettjének első strófája így szól: „A születés mindig vérrel kezdődik, / De a halálhoz nem kellene mindig: / Legyen az csendes, vagy éppen hősi, / Szent vér csak a kiválasztottnak illik!” Költői útjának ezen a pontján egyre inkább foglalkoztatja a megváltás mozzanata, a Megváltó személye. Hosszú út vezetett idáig, az 1989-es *77 vers az állatokról* c. kötettől 2014-ig.

Termékeny költő vagy, számos gyermeknek és felnőtteknek szóló verseskötettel a hátad mögött. Idézd fel költői indulásod idejét!

Ma már nem tudom egyetlen momentumhoz kötni. Költőnek nem úgy születik az ember, bár vannak született östehetségek! Az indulás lehet az első, más írótól rád nehezedező szó, lehet az első verspróbálkozás, az első közlés, az első könyv, az első közösségi elismerés! De hadd hangsúlyozzam inkább a folyamatjellegét, az állandó többlet akarást, fejlődést. Ami végső eredményképpen elfogadható, az mások számára is elismerést kiváltó, „költői” tevékenység lesz. (Gyermekkoromban kezdtem, és ma már elmúltam hatvanéves). A költészetnek semmilyen kor sem kedvez, ráadásul én is „oly korban” éltem. Keresztapák, és különösebb mentorok nélkül büszkének kell lennem, nemcsak a tizenhat verseskötetemre, hanem az emberek visszajelzéseire is! Kiadóim között vannak: a Vörösmarty Társaság, az Árgus, a Comenius Tanulmányi Társaság, a Pannon Írók Társasága stb.

Kik hatottak rád a klasszikusok és a maiak közül?

Mielőtt a klasszikusokra és a mai költőkre térnék, szabadjon megjegyznem: a versekre fel kell hívni a figyelmet! Meg kell szeretetni a fiatalokkal! Ezekhez jó közvetítőim, pedagógusaim voltak. A többi utána jön, de az sem magától. Akire nem hatott József Attila, az soha nem lesz magyar költő! Fejér megyeiként a nyéki születésű Vörösmarty Mihályt említtem, s hatott rám Nagy László, Takács Imre és Bella István is. Ha gyermekverset írok, ma is egyetlen etalon számomra Weöres Sándor és költészete. Sokat olvastam másoktól, és igyekeztem elfogni azt a titkot, amit nem lehet megfogalmazni! Azaz csak utánozni tudnád. Saját hangot, saját lírát kell teremteni, az pedig szerintem igencsak embert próbáló feladat. Indulásomért, kiteljesedésemért egyik barátomnak, a József Attila-díjas Péntek Imre költőnek tartozom hálával és köszönettel! Jót, rosszat mindent ellemest tőle, ami a későbbi lírámban

fontos lehetett. Minden kísérletezésnél fontosabb azonban a kristálytisza magyar szó, a magyar nyelv, amely nekem a világon a leggyönyörűbb! Sok élő költő barátom van a mai napig is: velük is megvitattuk a költészet nagy és kisebb kérdéseit. László Zsolttal, úgy érzem, mindig megtaláljuk a közös hangot.

Korábban többek között arról írtál, hogy „felragyogni másnak”. Hogyan érheti el ezt a költő?

Nehezen! Ha egy költészet öncélú, vagy kicsinyes érdekek rabja, soha nem lesz az egyetemes emberalkotás része! Ezért is vesznek el nagynak, sorsfordítónak hitt gondolatok is, mert a leglényesebb, az ember – kívül reked a művészetükön. Egész életünk törekvése: hogyan tudunk másoknak megfelelni, másokat boldoggá tenni, és mindezt úgy, hogy saját egyéniségünk is megmaradjon. Csak úgy másért, az is valami, de fel is ragyogni másért, az már csodálatos, minden művészet alapinspirációja lehetne! Ha egy szonett tizennégy sorából csak egyetlen egy érzést-gondolatot kivált olvasójából (egyetért, elítél, gyűlöl, szeret...), akkor már megérte a fáradozásaim! Ez önkéntes vállalkozás, hála és köszönet ritkán is jön érte.

Tanár vagy, évtizedekig dolgoztál gyermekek és fősikolások körében. Mindezt, hogy segítette az írást?

Igaz a mondás: a fiatalok között fiatal maradhat az ember. Azért a feltételes mód, mert ezzel a lehetőséggel élni, és élni tudni kell! A gyerekek mozgását, lendületét sokszor már nem tudtam átvenni, de a helyzetükbe képzeltem magam. Az ő fejükkel gondolkodtam! Szabó Lőrinc, mikor letérdelt Lóci mellé, akkor értette meg igazán a felnőttek: a „nagyok” világát. A gyermekek az írásaimnak mindig új lendületet, új megközelítéseket adtak. Segítségükkel is fejlődött az empátiakészségem, a kritikusságom, a játékoság és a humor, mely az élet sója. (Milyen rossz, ha sóatlan a leves... hát még az ember). Igényes gyermekirodalomra mindig nagy szükség volt, manapság talán még inkább!

Része vagy a fehérvári és a dunántúli irodalmi életnek. Mit jelent számodra a közösség?

Valamilyen közösséghez tartozni szerintem mindig jó. A családom, mely mostanra már nagyra bővült, éltető elem. A város, a haza számomra emberközeli hozható fogalmak. A mindennapi örömekből és bánatokból bátyává építhetők! Megtisztelő a fehérvári, Fejér megyei és a dunántúli irodalom tevékeny tagjának lenni. Nem kevés munka ez, de minden fáradságot megér. Számomra, például a Bobory Zoltán főszerkesztő nevével fémjelzett Vár című irodalmi folyóirat létkérdés és fontos! A negyvenézer példányban megjelenő, B. Kiss László által szerkesztett Fejér Megyei Hírlap Provincia irodalmi mellékletét is fontosnak tartom. Budapest meg Debrecen jó, de engem itt ismernek és szólítanak meg Fehérváron: „Olvastalak Feri, tetszett!” Ez nem rossz érzés. A közösség akkor igazi, ha nemcsak az odatartozást regisztrálja, hanem elősegíti fejlődésedet, elismeri munkádat. Verseimet ma is összegyűjtöm, mindig előre, újabb könyvre koncentrálok. Néhány folyóiratnak, a kolozsvári Szivárvány és Napsugár gyermeklapoknak küldök ma már csak írásokat.

Hogy éled meg a nyugdíjas napjaidat?

Sok költő barátom elment már. Nem csak azért mondom azt, hogy a nyugdíjas napok, évek a szépkorúak Istentől kapott ajándékai. Régi dolgaimat is van időm átnézni, néha átértékelni, néha örülni neki. (Az ember magától is tanulhat, nem igaz?!). Sokat foglalkozom a három unokámmal (Marcell nyolc-, Lizi négy és fél, Katica négyéves). Tanítgatom őket a szépre, a versek szeretetére, az önmegvalósítás pályáira lépéseire. Jó kis gyerekek, ezért néha a rosszaságot, a csintalanságot is elő kell vennem! (No, ne ijedjenek meg, csak annyicskát, amennyit a nagybetűs Életről láthatnak!) Kevés rendezvényre járok, ezek többsége irodalmi jellegű. Olvasok másoktól, de ha van valami jó ötletem, azt azonnal papírra vetem. Az írás már a létezésem része lett, a vers az életem, a versekben még soha sem csaldótam...

Balajthy Ferenc versei

Fámon röpült...

(Egy alkalmi anagramma Fülöp Márton dicséretére)

Ládd, az életet is góbra játsszák!
Ha tollam zöld tintába mártom,
Még a holdlabdát is elkaphatod,
Csodakapus vagy te Fülöp Márton!

Van fa, honnan a madár elröpült,
De a kapufa, az egy totemoszlop!
Győztes napok róják rá a jelet, --
S a fény a pályán körbe hordoz.

Bármit adjon is a nagybetűs élet,
Hálót őrizz, kaput el ne hagyj! --
Tudnod kell, hogy e borzas világon
Nekünk mindig a legjobb Te vagy!

(Ezzel a verssel búcsúznak Fülöp Mártontól, a válogatott landarigó kapustól.)

Világ legnagyobb doktora

(Az idő magasztalása a végeig)

Hullócsillag, ahogy utolsó villan, --
S erő sem lesz már öreg karjaiddban,
Sebeket gyógyít, szinte a semmiből,
Világ Legnagyobb Doktora: az Idő!

A lélekfájás rosszabb a szírt sebnél,
A kín rabságába font köteleknél.
Sebeket gyógyít, szinte a semmiből,
Világ Legnagyobb Doktora: az Idő!

Félig születés – félig balál kering,
Míg leszárad testedről a véres ing.
Sebeket gyógyít, szinte a semmiből,
Világ Legnagyobb Doktora: az Idő!

És hogyha a Legnagyobb Doktor beteg,
Vége a Nagyvilágnak: – Isten vedel!

ROMÁN KÁROLY IRODALMI TALLÓZÁSAI

Bakonyi István

A néprajzban a „tallózás” a tarlón maradt kalászkok összeszedését jelenti. S miként tudjuk, a kalásznak nagy az értéke.

Ezt a szót tette a Székesfehérváron élő kiváló tanár és irodalmár, Román Károly nagy várakozással megelőzött esszé- és tanulmánykötete címébe is: *Tallózás az irodalomban*. S rögtön jegyezzük meg: igen jó érzékkel és hozzáértéssel válogatta ki jelentős életművéből ezt, a több mint kétszáz oldalnyi anyagot, amely kivétel nélkül értékes „kalászkokat” tár elénk. (Játszhatunk is a szóval, hiszen többek között éppen Kalász Mártonról szól a szerző érvényesen...)

Szóval asztalunkon a régen várt könyv, a maga mives külsejében. (A külső Jónás Attilát dicséri: nemesen egyszerű és izlées. Kár, hogy a középre helyezett oldalszámok csak nehezen olvashatók.) Sokan elmondták már, hogy ennek a könyvnek régen el kellett volna már készülnie. Bizony így van, hiszen Román Károly hosszú évtizedek óta a regionális irodalmi élet legkiválóbb személyisége, felejthetetlen irodalmi estek szervezője és szereplője. Bevezetői mindig alapos felkészültségről tanúskodnak, és a szövegek egy része különböző irodalmi folyóiratokban, lapokban meg is jelent. Örök titok számunkra, hogy ez idáig mégis miért tiltakozott a könyvben megjelenés ellen. (Emlékszem, hogy annak idején, amikor Péntek Imre még az Árgus főszerkesztője volt, vele együtt többen is szerettük volna, hogy lényeges írásai könyvformában is megjelenjenek. A szerény tudós-tanár azonban nem így látta...)

Ahogy Pomogáts Béla írja *Baráti sorok* c. bevezetőjében: „Nem egyszerűen olyan tanárról van szó, aki időnként elkalandozik a tudomány, jelesül az irodalomtörténet-írás világába, hanem

olyanról, aki irodalomtörténészként is vállalja és hasznosítja a maga pedagógiai ethosát. Vagyis tanulmányaiban nem csak a filológiai vagy a kritikai követelményeknek felel meg, oktatni, nevelni is akar.” Igen, ez egyértelmű, hiszen Román tanár úr diákok ezreiben hagyott mély nyomokat, a Vasvári Pál Gimnáziumban valódi oktatói és nevelő tevékenységet folytatott évtizedekig. Számára ugyanakkor a tanítás nem ért véget a katedrán. Miként Németh László, ő is sokkal szélesebb lehetőségeket látott a tanításban. S ha már ideírtam a nagy író nevét, akkor azt is hozzátehetjük, hogy mindez mindig a minőség jegyében zajlott és zajlik.

Itt most nincs tér az egész kötet aprólékos elemzésére, ám néhány pontot mindenképpen ki kell emelnünk. Például az első írást, amelyben a költészet lényegéről elmélkedik, fölhasználván tanári tapasztalatait is. Az ősi funkció „a titkok megnevezése”. Úgy is mondhatjuk, hogy a kimondhatatlan kimondása. Mindezt gyönyörűséges idézetekkel támasztja alá: József Attilától, Nagy Lászlótól, Vörösmartytól, William Blake-től, vagy éppen egy hajdani francia Mária-himnuszról. A felsorolt nevek egyben tájékozódási pontot is jelentenek, hiszen érzékeltetik Román szellemi irányait, esztétikai mércéjét. Ám itt nem állhatunk meg, hiszen frappáns portrék egész sorát tartalmazza a kötet. Ami mindegyikre jellemző: szerzőnk otthonosan mozog az irodalomtudományban, ismeri annak legújabb eredményeit; azt is látjuk, hogy nem hódol be mulékony divatoknak. Magyar nyelven, olvasmányosan szól a legbonyolultabb dolgokról is. Úgy, ahogy érdemes. Így hozza közel az olvasóhoz pl. Fodor András, Takács Imre, Kalász Márton, Péntek Imre, László Zsolt, Neményi László és mások poézisát, Bajor Andor, Sobor Antal vagy Bitó László prózáját.

Látható ezekből a nevekből is, hogy Román Károly számára mellékes, hogy ki milyen kánonnak a része, itt az a döntő, hogy értékelmutatás történjen.

A személyes hang is jellemzi írásait. Sokszor a méltatott íróhoz és költőhöz fűződő emberi kapcsolatát is elének tárja. Ez utóbbi tekintetben talán a legfontosabb az, amit az erdélyi irodalom zseniális alkotójáról, Bajor Andorról mesél. *A Találkozások Bajor Andorral* c. emlékezés szépírói éretnyeket mutat, megismertet bennünket egy nagy életművel és egy tragikusan végződő élettel. Nem vitás, hogy Román Károly dolga lenne egy Bajor-monográfia megírása! Hiszen a „pokoli humor” írója: „...mindenre figyel, és úgy teremti meg sajátos szintézisét, hogy az árnyalatok se vesszenek el.” Ezt Bajorról írja Román, ám szó szerint az ő elemzéseire is igaz!

Persze számunkra hasonlóképpen fontosak azok az elemzések, értelmezések, amelyek Takács Imre vagy Kalász Márton életművét hozzák az olvasó közelébe. A barátság itt sem gátja az értő vizsgálatnak, a rejtett dolgok fölmutatásának. Érdekes például, amit „az érdes világosság” költőjéről, Kalászról mond. Másokkal ellentétben azt vallja, hogy az ő versei nem elvontak, hanem nagyon is konkrétak és tárgyasak. Ez a költő kevés szóval mond sokat – sugallja és ki is mondja ezt a véleményét Román Károly.

Egyértelmű, hogy a *Tallózás az irodalomban* olyan tanulmánykötet, amely a szakemberek és az olvasók figyelmét fölkeltheti. Szerzője úgy szól irodalomról, életről, gondolkodásról, érzelmekről, ahogy érdemes. Így hát nem marad más hátra, mint a buzdítás: várjuk a folytatást!

(Vörösmarty Társaság, 2014)

TURCSÁNY PÉTER BÚCSÚZTATÓJA

Kaiser László

Tisztelt Gyászoló Egybegyűlte: Csáldatagok és Mindannyian, akik egyik vagyunk Turcsány Péter szeretetében!

A megdöbbenésből és a fájdalomból ocsúdva, szinte fölfoghatatlannak tartva ezt a hirtelen, váratlan, egyszerre kegyetlen s kegyes halált, jöttem ide. Jöttem, mert úgy éreztem, mint mindenki, aki itt van, hogy a gyász emberi evidenciáján túl jelenlétemmel, jelenlétünkkel valami adósságot törlesztünk Turcsány Péternek, annak a Turcsány Péternek, aki a maga lobogó és lendületes egyéniségével egyfolytában adott nekünk: a hittől a verssorokig, az erőtlől az írásig, az emberi gesztusoktól a könyvekig, a szótól a magatartásig.

Adott Turcsány Péter: egyénre: rám, rátok, mindannyiunkra lebonntva (és persze joggal várt is), és adott úgy, hogy perlekedett a korról és a korszellemmel, értve ezt a nyomorító kádári politikára és értve természetesen a rendszerváltoztatás utáni – finoman szólva – felemáságokra, hamisságokra, talmiságokra, hazug hierarchiákra. Hogy írta Ady Endre, akit egyébként – a Turcsány Péter által is oly nagyra tartott és szeretett – Németh László a magyar irodalom fő erének nevezett: „Seregesen senkik jönnek, / megrabolnak, elköszönnnek, /

gúnnyal, szabadon.” Nem a piti zsebtolvajokra vagy a formátumos sikkasztókra gondolt, gondolhatott elsősorban Ady. Mondjuk ki: a magyarság és hitünk megrablóira. Tágabb öleléssel: emberi létünk megrablóira! Az egyszerre lázadó és értékörző Turcsány Péter a neki rendelt evilági időben teljességre törve, a mindenség igézetében, iszonytatos sodrásban harcolt és teremtet: az irodalomban, a kultúrában és azon túl...

A gimnáziumot politikai okokból odahagyó fiatal Turcsány Péter egész későbbi életében tanult és tevékenykedett, olvasott, írt, szervezett, olykor még tanított is. Mire első verseskönyve 1982-ben megjelent, már bőven volt tapasztalata, tudása, hogy a kötet metaforikus címével éljek: a *tarisznya* púposodott immár. Ezzel a teli tarisznyával lépett a költő tovább, újabb s újabb versekig, esszéikig, tanulmányokig, műfordításig. És persze a közéletig. Nem véletlenül volt előbb ellenzéki értelmiségi a Kádár-korban, majd vállalt aztán markáns szerepet az MDF kulturális arculatának alakításában. Miként nem véletlen a rendszerváltoztatás egyik irodalmi zászlóshajójának, a PoLíSz-nak a megteremtése, működtetése, később a Kráter Kiadó létrehozása. A PoLíSz-nak magam is munkatársa voltam igen hosszú ideig

– a lap fő érdeme a teljes nyitottság volt. Valaki bejött az utcáról ismeretlenül, de ha a műve jó volt, a folyóirat lehozta. A másik érdem: az elfelejtett értékek fölmutatása. És már a Kráter Kiadó forrásvidékénél vagyunk: értékes művek és írók megjelentetése. Ez a turcsányi életmű egyik meghatározó része, élén Wass Albert kiadása. Nem az a kérdés, hogy Wass Albert mekkora író, egyébként szerintem igen jó. A kérdés az: lehet-e kérdés egy magyar író megjelentetése, akit korábban hallgatásra ítélték? Nem, hiszen kötelesség! Jól tetted, Péter, köszönet az irodalom, de főleg az olvasók, a nemzet nevében. És megannyi magyar szerző nevében köszönet, akiket megjelentettél, s a magam nevében is, hiszen a Kráter hozta ki korai tanulmánykötetemet... És az emlegetett tarisznya *mászás* lett az idők folyamán, hogy megint egyik verseskönyvének címére utaljak. Súlyos, nagyon súlyos élet és életmű magasodott -magasodik előttünk. Voltak díjak, kitüntetések, elismerések, a Lakitelek Alapítvány Kölcsey-díjától a Magyar Köztársaság Érdemrend arany fokozatáig. Tagja volt számos rangos szervezetnek, a Magyar Újságírók Közösségétől a Magyar Írószövetségig. Az igaz elismerést azonban – szerintem – Turcsány Péternek az élet adta: az a hihetetlen mennyiségű feladat, amit

elvégezt és az hihetetlen mennyiségű kapcsolat, ami körülvette. Alkotó volt – és kapcsolatépítő s kapcsolatápoló. Költő, író volt – és organizátor. S akkor még nem szóltam arról a gyönyörű családi háttérről, amelyet létrehozott, amelyet megteremtett.

Röviden: építkező ember volt, tempomépítő, amíg a szíve bírta...

Barátként, kortársként, kollégaként, munkatársként búcsúzom tőle, képviselve a Magyar Írószövetséget és annak választmányát is.

Turcsány Péter, nyugodj békében!

(Elhangzott 2015. október 16-án, a pomázi temetőben.)

BÚCSÚ OLÁH ZOLTÁNTÓL

Baley Endre

Köszöntő

(Oláh Zoltán 50. születésnapjára)

Két emberöltő. Könyörtelen,
embert ölé. Paks
szarkofágjába zárta
a géniusz, hiába üvölt
érte a Duna,
hallják meg végre
„nemtudom” emberek,
remeteként él itt a
költő.

Oláh Zoltán.

Az én Zoltánom. Körmömmel
a löszfalba vájom,
élned kell, élned, adnod,
ha reped a rügy,
ha csattan a nyár
az aszfalton, s ha tölcser
vág a pálinka a hófödte
sírhalmon.

Ne szidd hát az Istent!

A sors úgys fenékbe
billent, van még két
emberöltő, kétszer buszonöt
újbor-köszöntő.

Éltessen sokáig téged,
ki megáldott, boldog
születésnapot, s még
több oláhképet kívánok!

Hat éve írtam e verset, kétszer huszonöt évet kívánva még neked, mert hittem, mert bíztam, mert azt akartam, te legyél én, és te én is voltál mindig, ha ott voltam veled. De nem voltál egy cseppet sem én, amikor nem lehettem ott.

Paks végleg magába zárt. Most már megpihentél, de én nem tudok, mert itt hagyta abban, amit te adtál nekem. Most kit hívjak fel? Kinek olvassam fel sete-suta írásaimat? Hogyan mondhatom el helyetted azt, amit szeretnél volna még közölni a világgal?

Szerencsés embernek mondhatom magam, mert képes voltam látni a te szemekkel. Egyformán láttuk a világ legapróbb rezdüléseit is, és ez egy szemvillanás alatt kiderült, amikor 1983 októberében, a pécsi Honvéd Kórházban sorkatonaként egy kórterembe kerülünk. Te már akkor Oláh Zoltán voltál, én meg egy botladozó, verseit előtted senkinek megmutatni nem merő, alig-palánta. Mintha csak ma történt volna. Ültünk az októberi napfényben duruzsoló folyosó rozoga fehér padján, és amikor már kivesztünk mindent hányatott bakasorsunkról, a világról, de leginkább a lányokról, elérkeztünk a versekhez. Ihletidő volt, és te azt mondtad, írjunk verset. Írtunk. A tied nálam maradt, az enyémet le kellett írni még egy példányban, mert azonnal Utassy-nak akartad küldeni. Így legálább megmaradt, amit akkor írtam, de megmaradt szinte az összes másik, ami abban a pár hónapban látott papírvilágot.

Nem sokkal később mindkettőnknek befejeződött a katonai szolgálat, ami azt jelentette, hogy távol kerültünk egymástól. Te Budapesten írtál tovább, én meg Pécsen nem. Zsebemben Utassy biztató szavaival, huszenegy éven át hallgattam. Isten tudja csak mitől, de megijedtem akkor.

Egyre gyarapodó verseim, novelláim és egy megjelent mesekönyvem azonban feléd vezetett újra. Nagy nehezen kinyomoztam, Paks

egyedül. Felhívtak. Dobhártyámba égetek a szavak akkor. Baley Bandi, mondtad, és eldörmögted hozzá a húsz évvel ezelőtti lakcímemet és édesanyám nevét, majd mint rendkívül fontos információt, azonnyomban hozzátetted, csóro vagy. Akkor nem értettem még miért volt ez ilyen fontos, de nem sokkal később már igen. Nem érdekelt már semmi más, csak a költészet. Mi másba is lenne érdemes belehalni, mint abba, aminek él az ember?

Így indult „újkori” kapcsolatunk. Néhányszor találkozni is sikerült, ilyenkor tátott szájjal hallgattam, ahogy felolvasol azoknak írt, vagy tőlük kapott leveleiből, akiket én csak könyvekből vagy televízióból ismerhettem. Egyik alkalommal egyetlen tiszta poharat sem találtam, míg végül a konyhaszekrény legfelső polcán két söröskorsóra leltem. Töltöttem mindkettőnknek egy kevéske vörösbort, és csak amikor megittuk, tetted fel a kérdést, tudom-e honnan van. Nyilván loptad valamilyen kocsmából, válaszoltam, mire te vigyorogva közölted velem, igen, utoljára pedig Hrabal ivott belőle, amikor az Arany Tigrisben találkoztatok. Azt gondoltam akkor, többé nem mosom meg a számat, mert ekkora megtiszteltetés nem érheti minden nap az embert.

A legszebb azonban az volt, amikor nálunk töltöttél néhány napot Óbudán. Ilyen kisimultnak utoljára bakakörünkben láttalak. Bár itt maradhattál volna a közelben, bár jobban vigyázhattam volna rád!

Se szeri, se száma telefonbeszélgetéseinknek. Csupa „fennkölt” gondolat a világ dolgairól, régi idők lányhajkurázsásairól, de mindig csak a legvégén

következett a felolvasás. Oda-vissza, oda-vissza...

Most már csak oda. Képzletben azóta is ezerszer hívtalak, de még a képzeletbeli telefonszámot sem veszed fel. Kapargatom össze a leveleinket, olvasom a verseidet a nekem dedikált kötetekből, és hiába értem, miért volt ennyire sietős elmenned, rohadtul nem tudom felfogni, hogy nem vagy többé a vonal túlsó végén.

Oláh Zoltán

Nagy László égi üdvözlete

Bizony gyakran búsul bele az időbe az ember. Az évszakok közül az ősz a védőszentje ezeknek az emlékezetes időknek. Számvetésem ősz van most is itt, Paks, a Dunakanyarra bólintó kisvárosban. Októberedik a kétezredik esztendő, s a merengés tájmutatója Budát nyilatza meg, pontosabban a Farkasrétet, azon belül is a temetőt.

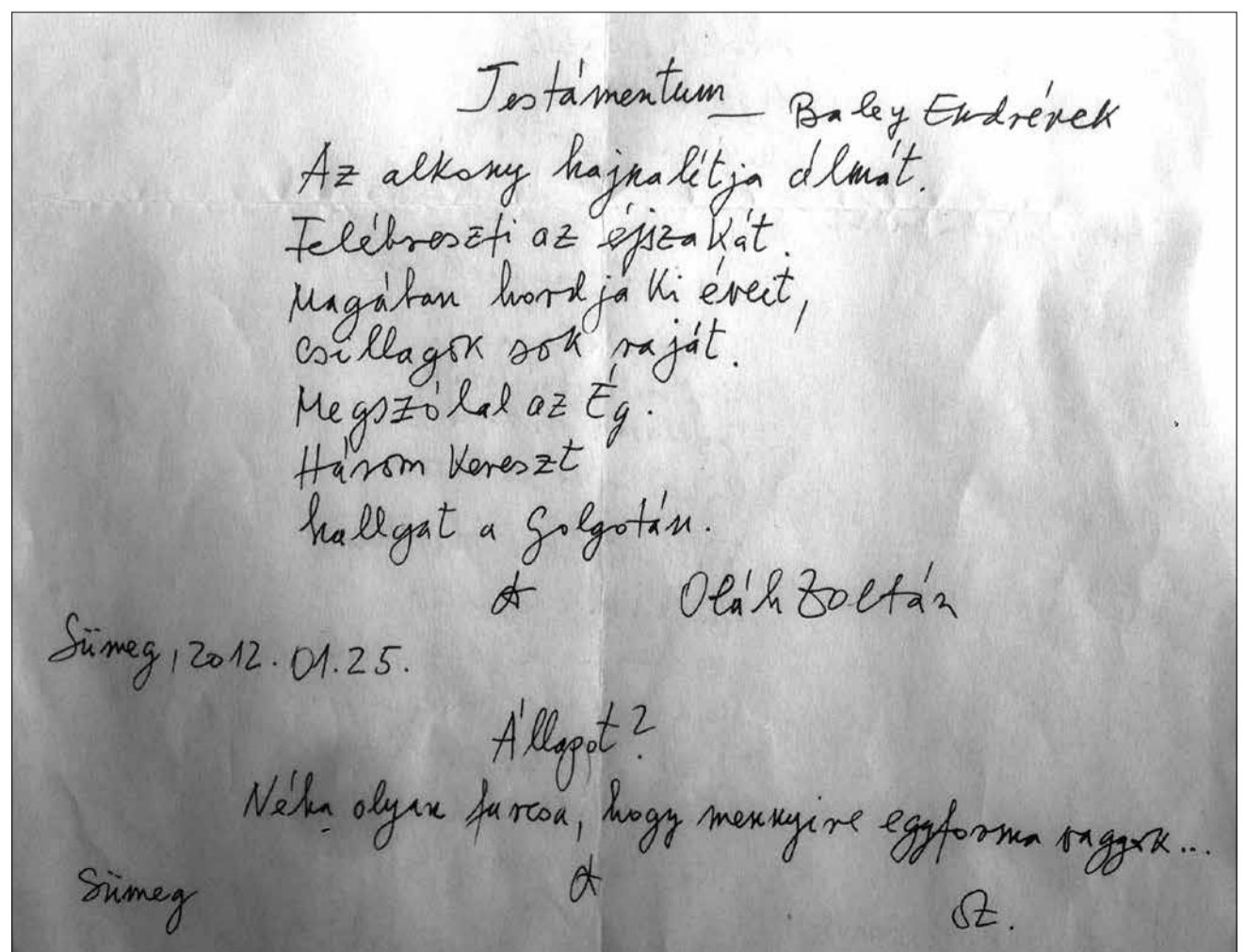
A János Kórházzal szemben, a Pethényi közben magaslott az a manzárd típusú ház, amelyben albérlőként laktam 1987-ben. Hatalmas volt a tél, szinte az erkélyig fújta a havat a szélvihar. Ha addig nem is, de a szünni nem akaró csapás a ház első szintjéig büszkeltette a záporozó égi áldás megannyi pelybét. Öreg ház lévén a rosszul csukódó erkély ajtaja előtt egyik nap egy fél méter magas hóbucka köszönt elsőként jó reggelt nekem. Szokásomhoz híven, az évben is elzarándokoltam Nagy László sírjához, halála évfordulója napján, január 30-án. Betyár idő volt aznap is, és ez már közel egy hónapja betyárkodott. Napfény nélkül lapozták a naptárt a napok.

Útnak eredtem. A fogaskerekű leállt, s a 18-as villamos sem közlekedett.

Hát hónom alá kaptam a reményt, így már ketten kutyagoltunk a Déli Pályaudvarig, ahol az 59-es villamos megkönyörült rajtunk, s felcapatott velünk a temetőig. A pálinkásüveg már ott örült télkabátom belső zsebében, türelmetlenül várva küldetésére. Végre-valahára bevettük Farkasrétet, s a diadalt a Büfelejtő vendéglőben meg is ünnepelem egy

Szekszárdi Övörössel. A temető felé vezető úton vettem egy mécesest, a didergő, topogó árustól. Lassú, ropogós léptek vittek el a művészparcelláig. Honthy Hanna, Szécsi Pál, Somogyváry Rudolf... áhá, megvan! Nagy László!!! Már kopjafásan fogadott a sír a térdföldről érő hóban. A táblát természetesen nem lehetett látni, de a hősüveges kopjafa árulkodott bódovalva az égnek, hogy ez bizony a költő sírja. A kicsiny tűnődést követően óvatosan előhúztam a szívem fölött virrasztó pálinkásüveget, majd ráöntöttem a halomra, megcélözva a költő alvó szívét. Hirtelen fúrta át magát a mennyei illatot árasztó nedű a példátlanul vastag prémen, s amikor befejezte a küldetését, a Nap, ha csak pár pillanatra is, előbújt többhetes takarója mögül. Megmutatta rég nem látott, aranylón almos arcát. Rám mosolygott, s megköszönvén az emlékezést, sebtiben visszabújt felhői mögé. A pálinka fúrta tölcser torkolatába mélyítettem a mécesest, nagy nehezen lélekre kapattam, s a kortynyi maradék elixírt kiittam a megkönyebbülő üvegből.

A főkapuig csak úgy, mint idejövöt, nehezen verekedtem át magam az itt-ott megbeszett hóban, de utam balladája alatt valami kimondhatatlan megnyugvást éreztem. Béke szállt belém, s a körém pilléző türelem pillanatai kísérték el a Büfelejtőig, ahol már várt rám a babisi bibor, a Szekszárdi Övörös, ami élénkeztette bennem a hazáig vezető úton a Himnuszt abban a nem mindennapi időben.

A PEDAGÓGUSNAP

Ballai László

Nem is érezné az ember a kilencvenhat esztendő súlyát, ha nem kellene megmásznia azt az öt lépcsőt a lift előtt. Azelőtt szinte felugrált rajtuk. Még tíz éve is. Tíz éve talán már nem. De tizenöt évvel ezelőtt még biztosan. Ám mit számítanak a lépcsők, amelyekről fokozatosan lemarad az ember, amikor még mindig ugyanazzal az illattal köszönt be a tavasz? A mandulafa csattan először virágba. Nem, azt is megelőzi az ibolya és a hóvirág. Istenem, a hóvirág, amely a tél reménytelenségét egyszer csak lüktető izgalommá, zsongássá, növekedéssé változtatja át. A természet mozgásvágya még a lakótelepi lakásban is érzékelhető, amint az erkély elkopaszodott virágágyásaiban egyszer csak felüti a fejét a tyúkhúr vagy a gólyahír, a gazok virágait pedig az illatuktól remegő testű méhecskék döngik körül.

Végül is minden úgy fordul, úgy változik, mint mindig, leszámítva persze a gyilkos háborút, amelyben alighanem odaveszett volna, mint a többi, csaknem egymillió magyar, ha nem lett volna leventeoktató, és nem a legutolsó pillanatban hívták volna be. De még a legszörnyűbb terror idején is kisütött a nap. Micsoda ostobaság! Miért ne sütött volna ki, csak azért, mert a diktátorok a nap járását és a természet szeszélyeit is szeretnék uralmuk alá vonni. Csak arról van szó tehát, hogy az emberek a legsötétebb időkben is képesek mindennapos szokásaikat üzni, és munkájukkal fenntartani bárkit, csakhogy családjukat és önmagukat jól lakassák.

Az öreg tanítót a postás zökkentette ki elmékedéséből. Ajánlott levele jött az önkormányzattól. A kommunális adóról szóló értesítés már megérkezett. Be is fizette a pénzt. Izgalom forrott át a tagjaiban. Vagy talán félelem? Mégiscsak egy hivatalos iratról van szó. Alig várta, hogy eltűnjön a postás. Kíváncsi, behízkelkedő alak, borraalóra éhes. Bezzeg a régi postások. Állj meg, emlékezzet! Azok ugyanilyen pénzéhesek voltak, csak talán egy kicsit udvariasabbak. Valóban? Nem. Csak alázatoskodóbbak.

Nos hát. A borítékból nem valami határozat, hanem egy merített, vízjeles papírra cirádás aranybetűkkel nyomott meghívó került elő. Név, sat., szeretettel várják a kerületi pedagógusnapj ünnepségre. Hiszen eddig sosem... Hanem ezt a bibliofil papírt is meg kell nézni. Aszongya, a platinadiplomája ünnepélyes átvételére hívják meg szeretettel. Valóban, hetvenöt éve, hogy megszerezte a tanítói oklevelet, és elhelyezkedhetett a tanyasi iskolában. Mégis, mintha csak tegnap lett volna úgy szikrázott az emlékezetében az a fehérre meszelt, nádfedeles épület, amelyhez nyárfasor vezetett. Valóságos allé, gondolta akkor, majd örömeiben így kiáltott: „az én kis kastélyom!”

Hol is volt az a tanya? Istenem, miért nem jut eszébe pedagógiai pályája legkedvesebb emlékeinek színhelye? Ott rendezte meg a sült almaevő versenyt, rögvest a megérkezését követő második héten. Micsoda ötlet volt ez egy ifjú tanító részéről! Addig csak immel-ámmal jártak az iskolába a gyerekek, és – érezte – a háta mögött összeszűsztek. Hirtelen elhalálozott elődjének, a nagytermetű, huszárbauszú férfinak még a nádpálcájáról is legendákat meséltek. Ha azt felemelte, kicsattantak a mandulafa virágai az

udvaron, az őszi sárban azzal jelölte ki a vályogtéglák helyét, amelyeken az útról be lehetett lépkedni az iskolaépületig, egyszer még, dühében eldobva, a mennyezetet is beszakította vele. Hát mit csinálhatott volna ő, az új „tanerő”, mikor alig volt magasabb a felsős diákoknál, akik már a búzászákókat próbálgatták? Csakis egy olyan, oktatáson kívül eső feladatot adhatott, ami nagyon könnyűnek tűnt, és mégis igen nehéz volt teljesíteni. Almat enni? Csakhogy forrón kellett kivenni a tűzből, és azon melegében lenyelni. Még a legerősebb fiúk is visszahököltek, az egy Basa Csabát kivéve, aki meg is nyerte a versenyt, na és persze őt, magát. „Már mutassa meg a tanár úr, hogyan kell ezt megcsinálni!” – tornyosult elé hirtelen három nagydarab hatodikos. És ő csak kikapta a gyümölcsöt a parázsból, majd úgy behabzsolta, hogy sem a kezét, sem a száját nem égette meg. A tanítványok elbámultak s tanyavilág-szerte terjeszteni kezdték az esetet. „Elbánt vele, mint a tanár úr a sült almával” – mondogatták hamarosan a környéken.

Basatanyának hívták a helységet. Még tréfálkozott is Basa Csaba: „Ezen a tanyán én vagyok a basa.” A nagydarab fiúk így vágta vissza neki: „Te csak almabasa vagy.” Azért elfogadták vezérüknek. A sült almaevést minden ősön megismélték, azután is, hogy Basa és társai elvégezték az iskolát. De a tanítónak már nem kellett ennie. A tekintélyén már semmi nem ejthetett csorbát. Istenem, milyen szép idők is voltak azok! Csak nevette, amikor három évvel a háború után érkezett egy tanfelügyelő valami pártbizottsági emberrel, és figyelmeztették arra, hogy a sültalmaevő verseny burzsoá-imperialista elhajlás. Amikor azután a megyei úttörőnapon is bemutatta az oktatáson kívül eső feladatát a diákjaival, kitüntetést kapott és a megyeközpontba helyezték át. Hányadikán is lesz a díjazás? Beírta a dátumot a naptárba.

A legszebb öltönyét vette fel az ünnepségre. Pedig jó meleg volt, alighogy kilépett a kora júniusi napfényre, érezte, amint verejtékcseppek csorognak végig a gerincén. Jobban el lehetne osztva a hőmennyiség ezen a világon, gondolta. A lakásban meg szinte fázott. Vagy levegye a zakóját, mint mostanában annyian? Nem, nem, odalenne a tekintélye. Meg-megállt egy-egy árnyékosabb fa alatt, és nagyokat szippantott az üdítő hársfaillatú levegőből. A kerületi kultúrháznál is meg kellett másznia öt lépcsőt. Úgy látszik, a hetvenes évek tervezői középületek és lakóházak esetében egyaránt öt bejárati lépcsőben gondolkodtak.

– Hova, hova, tata? – kiáltott rá egy biztonsági őr, amikor belépett az ajtón.

– Én kérem, jó napot... A pedagógusnapj ünnepségre jövök.

A biztonsági őr arcán mosoly suhant át, de a nevetést elfojtotta.

– Az holnap lesz. Na, jöjjön, lesegítem a lépcsőn.

„Mi az, hogy tata?” Eltévészttette volna az időpontot? Amennyire tudott, sietett haza. Igen. Egy nappal előbbre írta be az ünnepséget a kalendáriumába, pedig az nem volt tele eseményekkel, mint régen. Bizony, akkor ő már csak egy „tata”. Fáradtan ült le a kanapéra, s szunyókált egy kicsit. Amikor felrezzent, már

indult is volna. Ám az indulásig még sok idő maradt. Most már aludni is alig fog az éjjel. Levette az ünneplő ruháját, de nem akasztotta vissza a szekrénybe, hanem elől hagyta a gardróbban. Nyugalom. Tekintsük át a helyzetet. Ha nem kapott volna meghívót az önkormányzattól, akkor ez a nap is úgy telne, mint a többi. De hát most is úgy telik. Hamarosan meghozzák az ebédjét. Délután dolgozni fog, azaz rendezgeti a régi tanóravázlatait és tematikus feljegyzéseit, amelyeket már régóta készülni kiadni. Milyen tanulságos lesz megismerni egy ilyen hosszú élet pedagógiai tapasztalatait. És a mostani fiatalok, lám nem feledkeznek meg róla. Nem kellene beszédet mondania? Mi lesz, ha felkérjük rá? És milyen hosszú legyen az a beszéd?

Lázasan elővette a meghívót. Lássuk csak, a kerületi iskolák tanulóinak műsora, a polgármester köszöntője, az elismerő oklevelek és emléklapok kiosztása, végül állófogadás lesz a program. Nyilván nem szónokolhatnak mindazok, akik emléklapot kapnak. De talán tőle, aki a legöregebb, mégis várnak néhány szót. Ha azonban így lenne, azt nyilván jelezték volna. Ám a polgármester spontán is felkérheti. Elővette a régi iratait. Megérkezett az ebéd. Akkor evés közben is dolgozni fog. Nem, azt soha nem szokta. Ráfröccsenhet a papírra a pörköltzsaft. Bár a második fogás most grenadírmars volt. Te jó isten, mennyi krumplit ettek a háború alatt, persze csak úgy főve, vagy hajában sütvé. És az is csemegének tűnt, amikor már csak olajos barna kenyér jutott. De hát erről igazán nem beszélhet másnap.

Másnap az öreg tanító idejekorán megérkezett a kultúrházba. Szerényen a díszterem az egyik hátsó sorában ült le. Az ajtókat szélesre tárták, hogy még szellőzhessen a helyiség. Ettől persze a pállottság mit sem enyhült, ellenben jó meleg lett odabent. Lassacskán kisebb csoportokban illatfelhőkbe burkolózó nők és öltönyös férfiak telepedtek le egyik-másik sorban. Bizonyos alakok azonban ingujjban érkeztek – micsoda illetlenség. A kezdés előtt öt perccel azután valóságos tömeg hőmpölyögött befelé. Most már erős izzadtságzag keveredett a parfümök aromájával. Az öreg tanító mellett három csinos, miniszoknyás kislány foglalt helyet, nyilván középiskolások. Milyen kedves, hogy tanárok és tanítványaik együtt ünnepelnek ilyenkor. „A polgármester” – futott végig hirtelen a sokaságon, néhányan kissé megemelkedtek, hogy jobban lássanak, és ők is jobban látszódnak a képeken. Az önkormányzat fotósa ugyanis sorról sorra megállt, és mindenkit lefényképezett. A lányok zavartalanul csiviteltek tovább. Nem lett volna illendő odafigyelni arra, mit beszélnek, de bizonyos, gyakran ismétlődő szófordulatok megütötték az ember fülét:

– Vágjátok, csajok!
– Nem mondom.
– De király.
– Nagyon durva.
– Tök gáz.

A fényesre kopott nadrágról lecsúszott az aranybetűs meghívó. Az egyik kislány készségesen felvette.

– Önök hol tanulnak, kislányok? – kérdezte az öreg tanító.

– Mi már elvégeztük az egyetem, bácsi. A Szent Imre Gimnáziumban tanítunk.

Tanítónők? Kik tanították őket? Hiszen a szavaikból nem árad a pallérozottság és a szellemesség, úgy beszélnek, mint a diákjaik, sőt, mint holmi útszéli emberek. Milyen példával szolgálnak így tanítványaiknak a magyar nyelv szépségeinek megőrzésére? És ekkor az öreg tanító meghallotta, hogy a pedagógusnap alkalmából időközben teljesen megtelt, zsongó teremben mindenki, még a térelvlasztók és a mennyezetelemek is olyan végzavakat harsognak az általános hangorkánban, mint „nagyon állat”, „erről szól”, „tök gagyi” vagy „ez csak egy dolog”, illetve „iszonyú jó”. Mintha valaki torkon ragadta volna. Miért nyelvtelenül nőnek fel a magyarok? Majd meghallotta azt a dermesztő hangot is, amely nagyon messziről vagy nagyon is belülről érkezik:

„Te tanítottad őket és a tanítványaid!” És ő pedagógus pályáján előrehaladva csakugyan hitt a keresztény nemzeti eszmében és a vízióban, a szociáldarwinizmusban és a kultúrnacionalizmusban, majd az internacionalizmusban és az osztályharcban, valamint a proletár-kultúrában és az antiklerikalizmusban. A mindenkori kormányzat propagandaszövegeit pedig kritikátlanul beleplántálta a diákjaiba is. Leventeoktató volt, később úttörő-csapatvezető, aki vasfegyelmel nevelte ágyúölteléknek, majd pedig kommunista pártkatonának az apró embereket. Tanfelügyelőként pontról pontra számon kérte az újabb és újabb „oktatási reformok” rendelkezéseit, és szembesült azzal, hogy a legtehetségesebb kollégái közül disszidáltak a legtöbben. 1961-ben lelkesen támogatta az iskolakörzetiesítést. Ekkor zárták be a tanyasi iskolákat – köztük azt is, amelyben a pályafutása elkezdődött –, minek következtében nemcsak a tanyák, hanem a kis falvak is elnéptelenedtek. A tanítványainak a tanítványai, a fiatal tanítók pedig – akik ma is óraműpontossággal lépnek be az osztálytermek ajtaján, amikor megszólal a csengő – az ő nemzedékének a hibáiból okulva, már nem piszkolják be a szép magyar nyelvet, a nemzetet rabságban tartó ideológia közvetítésével, mert megértették, hogy ahhoz bőven elegendő a börtönlakók szótárának érdes szellemeskedése is.

Az öreg tanító nem hallotta, amint a nevén szólították, hogy hosszú életének pedagógiai munkásságáért vegye át a díszoklevelet.

Pákolitz István versei

Naponként

aranyujtásos őszi esték
tücsökmuzsikás szép öregség
irgalmába ajánllak áldva
– nem tudom mennyi van még hátra

naponként mondjam el még jókor
ami benned a legfőbb jó volt
hogyminden minden úgy ahogy volt
mégis mégis csak érdemes volt

hogymárnyék volt ha volt hatalmam
amit akartál azt akartam
s úgy akartad amit akartál
ha kértél akkor is csak adtál

ki mindig tudta mi a dolga
ha a mennybe ha a pokolba
önmaga áldozata-foglya
– az istennek is sok lett volna

ki mindig tudta hogy mit vállalt
ispilángot járt a halállal
s mert naponként volt bekerítve
jól tudta mi az: kiterítve

naponként mondjam el még jókor
ami benned a legfőbb jó volt
hogymagadat is elfeledve
lettél méltó a szeretetre

ki hitegető csalás nélkül
a ráncokba is belebékült
és naponként megbúvott ebben
az irgalmatlan szeretetben

ne a sírnál nőjön a mérték
hogymi voltál és mennyit értél
mikor mindenek szöge-éle
legömbölyödik holt-kímélve

s a göröngy – súlyos meakulpa –
dübög a koporsóra hullva
előnek olcsó nyugtatásra
drága sírkő-fitogtatásra

naponként mondjam el még jókor
ami tiszta emberi jó volt
s visszfénye hull szívemre áldva
– ha mégis én maradnék árva

Dió

Kihasad a dió zöld zakója,
Nem csoda: viseli Tavasz óta
Őszanyó megvarrná ökörnnyállal,
De az a pár öltés mit használna?
Labdázik a szél közel-távol:
Kirázza a diót zakójából.

Hangya

Kenyérmorzstát visz a hangya,
segít neki apja anyja,
sietnek mert fúj a szél,
fűvő szélből eső kél.

Ha én fűvő szél lehetnék,
felhő elé kerülhetnék,
szétfújnam a tájon,
hogy a hangya meg ne ázzon.

Nem múlik el a szerelem

Nem múlik el a szerelem
Csak fegyelmezett lesz.
Szavak nélkül is mindent tudó
Pillantásból is értő
Messzeségből is megérző
A lélekrezdülést is fölfogó
Bizonyosság.

Nem múlik el a szerelem
Csak aggodás lesz.
Minden köhíntést számontartó
Mindenben betegséget szimatoló
Mindig virrasztó, örök féltés
És bátorító ölelés.

Nem múlik el a szerelem
Csak ellenállás lesz.
Reszkető, fájdalmasan szép tiltakozás
A halványuló pipacs hullása ellen
A ráncokban megbúvó nagy törvény ellen
Minden sírba húzó emberi béklyóval
Szemben.

Nem múlik el a szerelem
Csak tüntetés lesz.
A mozdulatlanság.
A kimondhatatlan tehetetlenség ellen
A keménykoporsó...
A meredt szemű...
Kibirhatatlan csönd
A választ nem adó
Néma temető ellen.

Nem múlik el a szerelem...

Gyűjtőzinór

Amit akarnál, sehogym se akarbatom.
Még jó, hogy van idő a keserves huzakodásra.

Debreczeni György versei

jaj szerelem*

lilium-dal
szöketetés cinóber-fényben
fogaim közt fekete szipka
szerelem emléke

tündér-arcokkal dözsölő
didergő ezüsthű
a balszerence paripája
téli látomás üvegkoporsóban

égre nézünk akaratlanul
tűz volt a te neved
világos éjjel
májusi rózsza
ragyogtam én is
a nagy atlanti homályban
te is drága én is drága
szárnyak zenéje tűzciterák

csodabajszolók
lássatok csodát
vallamon bárányos éggel
hazafelé hajnalban

csillagrugó éjszakában
tündér a tűzben
elzengett a zápor
jaj szerelem

lánglakodalom

hószakadás*

pacsirta lebeg
magába roskad minden
utolsó zsolttár
a bánat hajnala

virágok térdelnek
borzasan
tulipánfejú kakasok
háború után

most gyenge vagyok
jég alatt alvó vérfolt
bolygó traktoroslányok
dérütött réten

elsuhogott
halálig tiszta
megismerés nyelv és vers
virágom-virágom

hószakadás a szívre
három nap három éjjel
sír a sas
én fekszem itt

az örök hiány köszörűjén

lehajtom fejemet*

nap hanyatlak
vasban vagyok
árokparton járok mindig
keletkeznek böjti szelek

anyám ül mint egy óriás
ittthon vagyok
tulipánfejú kakasok
amikor nincs kegyelem

álomi beszédem
tájkép magammal
a versmondó
asszony-fejű felleg

a falak négyzetében
ne hagyj a csontokon állnom
tenger pokoli tündöklésed
szentségtörő madonna

tenyered éle előtt
fejemet lehajtom
te csak pihenj szépen
madárrijesztő

* Mindhárom vers montázs Nagy László verscímeiből.

Fazekas István Sós-kúti búcsú

Sós percc, sós sóska, sós kút,
Sós-kúton tartják a búcsút,
búcsút int az ősz a nyárnak,
bábos-bazáros sátrak
állnak a templomnál sorban,
a rezesbanda is nyomban
előlép, fújják a marsot,
a tamburmajor meg harsog:
„Zene, állj! Ez barbarizmus,
hisz girbegurba a ritmus!”

A kofák kukacos körtét,
záptojást, csúf kerti törpét,
subogós nájlontülszoknyát,
rézcsatot, gyűrűt, karórát
kínálnak kiáltva, hátba
bomlik sok brifkó, pénztárca,
ám hangjuk elhal, mert nonstop
vinnyog egy hirdetőoszlop:
„A ringispil csoda-fészek,
szálljon ki mind, aki részeg!”

Elmegyünk este a bálba,
ragyog a Hold briliánsa,
hoppáré, cubaré, forgás,
vénit a morgás, toporgás,
bokázunk, csürdögölözünk,
örvénylik ingünk, sok fürtünk,
vacogunk, égünk a vágyban
vad gyönyörök paraszában,
kinyílunk földön és égen
szerelemünk örületében.

Soós József Tejúttal glóriás

(A Lendva-hegyi kilátónál)

Torony tövében
törpe vagy.
Toronynak ormán
szellő vagy.
Toronyból nézve
hangya vagy.
Az űrben porszem
vagy, ha vagy.

De a te műved
a torony!
Zászlód lobog az
ormokon.
Termelsz a földön
gabonát,
S repülsz a jeges
űrön át.

Mégis Te vagy a
legnagyobb,
Mert önmagadnál
vagy nagyobb,
S mert gondolkodol,
óriás!
Ember, Tejúttal
glóriás.

POZSGAY IMRE SZENT ISTVÁN-DÍJAS

ÉVEZREDES KULTÚRÁK!

ÉRTÉKEK MENTÉN TALÁLKOZIK A MÚLT ÉS A JELEN!

SZÁZHALOMBATTA

www.szazhalombatta.hu

STÁDIUM

Társadalmi és Kulturális Hírlap

FŐSZERKESZTŐ:

Pozsgay Imre

KIADJA:

Editio Librorum Kft., Százhalombatta

FELELŐS KIADÓ:

az Editio Librorum Kft. ügyvezetője

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Fazekas István

A SZERKESZTŐSÉG TAGJAI:

Arany Lajos (anyanyelvi lektor)
Bertha Zoltán (esszé),
Bordás Mária (tanulmány),
Czifrik Katalin (közéleti hírek),
Deák Mór (szépirodalom),
Szigetvári József (kulturális hírek)
Tomcsányi Gusztáv (tördelőszerkesztő)
Terjeszti a Lapker Zrt.

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

egész évre 2600 Ft

A SZERKESZTŐSÉG CÍME:

2440 Százhalombatta, Kodály stny. 26.

Telefon-fax: 06/23-354-447

Honlap: www.stadiumlap.hu

Ára: 300 Ft
ISSN 2063-5389

Sajtónyelvőr

Babaprojekt és bébibumm

Anyanyelvünk nagy művészei mindig pontos, egyszersmind plasztikusabbnál plasztikusabb képes kifejezésekkel éltek és élnek. Csoóri Sándor (aki maga is rendkívül képszerűen fogalmaz) így jellemzi tömören a zseniális Németh László stílusát: „minden írása teli van hasonlattal, érzékletes képpel.” A mai sajtónyelvhasználat is számos szemléletes kifejezéssel él: *góltavas*, *euróővezet*, *látványpékség*, *gyűlöletbeszéd*, *lánglovag*, *nyakkendő nélküli tárgyalás*, *szürkegazdaság* stb. A legújabbak közül ilyen a *bankol*, a *gyantaszűz*, a *melegsákványváltás* vagy a *szájkarate*.

Nagy nyelvi erény a képes beszéd, de e szellemes, láttató erejű szófűzéssel nem keverendő össze például az embert szinte gépnek tekintő (idegen) szavak, kifejezések toladó térhódítása, a hivataloskodó, bürokrata-technokrata nyelv elharapódzása.

Az eszményi értelemben két ember szerelmének áldásos kiteljesedését szolgáló gyermekvállalást és a legszebb misztériumot, a gyerekszületés, -születést a médianyelv – s egyre többször a közbeszéd is – újabban *babaprojekt*ként emlegeti. Ez a szótákolmány a legszürkébb hétköznapi praktikum szintjére süllyeszti ezt az ünnepi létélményt. Téved, aki azt hiszi, hogy szellemes, illetve – fals divatszóval – „trendi” kifejezés ez. A gyermeknek, a szerelem gyümölcsének felelős vállalása – *projekt*?! Rejtélyes okból mégis tért hódít ez az összetétel: „A *babaprojekt* első lépése: hagyd abba a fogamzásgátló szedését már a baba tervezése előtt 1 évvel”; „Meddig várjunk, ha nem sikerül a *baba projekt*?” (Az utóbbi mondatban ráadásul hibásan, különírván.) Megegyezik, hogy maga a beszélő is bizonytalan: vajon tényleg a megfelelő kifejezést sikerült választania? S biztos, ami biztos: a szót idézőjelbe teszi... Arról is értesülünk, hogy immár praktizál *babaprojekt tanácsadó* (sic!) is. Ha már leírja, hibátlanul kellene: *babaprojekt-tanácsadó*.

A (kidolgozott) 'terv, tervezet, munkaterv, ütemterv', a 'valamely munkálat vagy tudományos kutatás tervezete', a 'program, munkaprogram', a (nagy, többrésztvevő) 'feladat', illetve (valamely munkálat vagy tudományos kutatás elvégzésére elkészített és benyújtott) 'pályázat', valamint a 'valamely meghatározott munkálat vagy tudományos kutatás végzése, folyamata' jelentésű *projekt* főnév legtöbb esetben helyettesíthető e sorolt rövidebb-hosszabb magyar megfelelőivel. A szövegösszefüggés alapján felváltható például ezekkel (is): *elképzelés, elgondolás, kigondolás, ötlet, kitalálás, koncepció, célkitűzés, célterv, hosszú távú cél; ajánlat, javaslat; tervvázlat, tervkészítés, kidolgozott terv; kutatási téma; tervmunka, kutatómunka, tudományos kutatási folyamat; fejlesztés; vállalkozás, beruházás, termék vagy szolgáltatás létrehozása; létesítmény*.

Burjánzik a *projekt* a médiában! „A *projekt* a kerecsensólyom (Falco cherrug) európai magállományának védelmét erősíti meg”; „magyar szakemberek segítik az azeri mezőgazdasági *projekteket*”; „Mi egy sikeres turisztikai *projekt* legfontosabb hozzávalója?” stb. És vannak művészeti *projekteket*, légitársasági *projekteket*, ipari *projekteket*, nem is beszélve a kiemelt *projektekről* stb. S létezik *egészségprojekt*, közlekedésbiztonsági *projekt*, könyv*projekt*, járműbeszerzési *projekt*, sport*projekt*, oktatási *projekt*, közösségi *projekt*. Bátran kicserélhető ez a latin, illetve angol eredetű idegen szó az emlegetett rokon értelmű magyar kifejezések valamelyikére!

De mielőtt ez megtörténne, megosztjuk a nagy hírt azzal, aki még nem hallott róla: előfordulnak úgynevezett *szerelmeprojekt*ek is! Ennek tanújeleként következzen két médiamondat: „Az Arthur Newman világa vérbeli független filmes *szerelmeprojekt* arról, hogyan talál egymásra két ismeretlen, akik látszólag nem is különbözhetnek jobban, ám valami mégis összeköti őket”; „A Planetary utólag megítélve klasszikus *szerelmeprojekt* lehetett mind Ellis, mind Cassaday számára”.

S akinek még ez sem elég, a médiában találkozhat a következő (elképesztően nagy hírértékű) értesüléssel: „*Bébibumm*: 17 sztárbaba érkezik őszig.” (A dőlt betűs összetételt értsd így: 'a születési hullámhegy idejét éljük!'). Sőt, ez év elején azt írta az újság: „Elképesztő *bébibumm* a magyar állatkertekben!” (Értsd: eredményes szaporítás nyomán tavaly nagymértékű szaporodást tapasztaltak. – Az angol *boom* egyik jelentése: 'nagyfokú gyarapodás, szaporodás'.)

Anyanyelvvédő *projekt*ünk újabb darabját olvasták. Magyarul: örülünk, ha tehetünk néhány javaslatot arra, hogy a gagyi nyelvhasználat ellenében hatalmas szinonimátárunk mely tartalmas szavaiból merítsünk. Talán akadnak, akik meghallják a nyelvapolók szavát, s a szüntelen nyelvörzés nyomán nagy *bumm* (értsd: erős hanghatás) éri ezt az ólomszürke közlésfolyamatot, és rátérünk végre a választékos, szép magyar kifejezésmódra.

Arany Lajos